

בקורת

תכלת מאי אלישה.

כולל דברי בקרת ומהאה רבה על מלאכת התכלת של הרה"ג המהרש מראדזין בכלל, ועל שני מאמריו בנד"ז "שפוני טמוני הול". "ופתיל תכלת" בפרט.

ראש דבר.

הרב המהרש מראדזין — בפאלען אשר לרוסיה — מ' גרשון הענאך אשר הנהיל לנו מסכת תלמודית חדשה — מס' כלים — בהוספה על התלמוד, אשר לא ידעוה אבותינו, צעד עתה קדימה לזכותנו במצוה חדשה, אשר לא שערוה ראשונים, והביא לנו תכלת חדשים מאי אלישה, תורת התכלת שהיה לנו בימי קדם מארץ ישראל! — והנה המחבר הלזה תפס את ב"י בלבם בשני המאמרים ששלח על פני הוצאת לבשר את המציאה החדשה אשר מצא, — מאמר א' "שפוני טמוני הול", מאמר ב' "פתיל תכלת" — וברוב עטל ולהג הרבה ויגיעת בשר הכשיר בעצמו את התכלת שעשה בעצמו מרם דגהדיו שהביא מאי איטליא!! ובאמת אחרי ההתבוננות ברבריו ראיתי כי בכלל הם נגר קבלת הו"ל הנאמנה ובכל פנות שפנותי לראות ברברי המחבר המהרש הלזה, ראיתי בו הריסות דברי וקבלת הו"ל, והוא אך בונה עולמות חדשות ומחריב ומחרס הישנות. ועוקר דברי הו"ל מפשטותם!! ובכ"ז ההשיתי עד כה בהשבי למשפט צרה יי גאוני הדור אשר להם המשפט יתעוררו ויגידו את דעתם די... ולמעשה; או אולי יחכה הרב המהרש בעצמו ולא י אשר יתבררו ויתלבנו הדברים מכל צד! אבל אחרי ו

מהשבתה, והרב המחדש עושה מעשה והנהו מפין תכלתו ברבים, ועוד לא נודע בזה דעת הרבנים הגאונים מאורי אור התורה ברורנו! לכן אמרתי לא עת להשות היא, והנני להראות בזה בע"ה דרך הרב המחבר המחדש הלזה בשני מאמריו החדשים ומועצותיו בהרושיו כדרך המבקרים החדשים והחפשים ואשר כל נכון דבר, והרד על דבר אמת ישתומם עכ"ז!! והנני מודיע מראש כי לא באתי בדברי אלה לדון ולהורות הלכה, או לעורר מרנים ח"ו, כי אם להעיר ולתת טהרה. להעיר לבות אהב"י לבל ימהרו לקנות התכלת שרו טרם יוציאו גאוני דורנו לאור משפט התכלת שלו עפ"י ד"ת ועפ"י קבלת הו"ל הנאמנה; ולתת טהרה גלויה נגד פעולת המחבר הלזה במאמריו שחרץ בעצמו פסק ההלכה על מעשה ידיו בעת שיש מקום להשרהו שלטובת עצמו דרש וטרה כל מה שטרה למען ירויה הרבה, ומה גם בדבר גדול כזה הנוגע לכלל ב"י, הלא היה עליו החובה להתנהג כמנהג הקדמונים ולשלוח דבריו אל כל גאוני דורנו טרם שלה אותם על פני הוצות, ואם היו הם מסכימים על ספריו בפרט ועל התכלת בכלל, אז — אך אז היה לו לפרסם דבריו בדפוס, ולהציג הסכמות כל הגאונים בראש המאמרים שלו, או להודיע ע"י מכה"ע, למען ידע ישראל כי בהסכם חכמי וגאוני הדור יצאה התקנה ההדשה הזאת, והיו מקבלים הרב בשמחה, לא כן עתה, הלא נתזה בזה רק דעת יחיד וענין מסתור פרטי לא יותר! ואהרי שלא נהג המחבר כשורה ועשה מה שעשה יש מקום לדאוג שלא תפוז ח"ו עוד יותר ע"ז המהלוקת הקדומה בין המפלגות — בעת אשר כבר היה מהראוי להתאהד — לעת כזאת אשר שנאת חנם גברה למעלה ראש — לדאבון לבית ישרי-לב! — ואם בימי קדם, עת "ויהי בישרון סלך — יהרשבי"ש א"ל" ברצות הנועדים על ה' לעורר מהלוקת ושנאת חנם בקרב עמו, הוכרחו להעיר את השאלה בטלית שכולה תכלת בקרב העם, ואז אך ע"ז באו למטרתם! הנה עתה בדורנו זה אשר השנאה פרצה כבר גדר עולם בתוכנו, די גם לשאלה: פתיל תכלת להגדיל המריבה עד לבלי הק!! לזאת איפוא לבי להוקקי ישראל! לגאוני דורנו אשר כבוד בית ישראל נשען עליהם לסהר ולגלות דעתם ברבים בעוד מועד על אדות השאלה הזאת, למען לא יתגדרו עוד בית ישראל! כי אם יחשו לעת כזאת, עתידה כצוה זו להיות לסלע המחלוקת ולצור מכשול חדש לשני בתי ישראל. ועתה אהל לברר מענותי נגד ב' המאמרים הנ"ל בכלל, ונגד התכלת שלו בפרט, בלי משוא פנים במשפט, למען יתבררו ויצרפו הדברים.

א) ע"ד אפשרות מציאות התכלת בזה"ז.

הנה הו"ל אמר במדרש במדבר רבה (פ"ז), ובתנחומא (פ' שלח), ובפסיקתא: "ועכשיו אין לנו אלא לבן שהתכלת נגנז", אבל המחבר הזה — מאמר א' צד ד', ובמאמר ב' — יסתור דבריהם, ויאמר: — כמבקר הפשי — שלשון זה הוא הוספה מאוחרת בדברי רבותינו אלה!! גם הרב בעל "החינוך" כתב (בסי' שפ"ו) וז"ל: "וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו עכ"ל! אמנם הרמב"ם ז"ל כתב בדברים יותר ברורים

ומפורשים בפ' המשנה שלו (רפ"ג דמנחות) וז"ל: "שאינן אנו יודעים לצבעו, ואינו בנמצא בידנו היום, וע"כ אנו עושין בלבן לבריה שאי אפשר לעשותה היום" עכ"ל! וכיו"ב כתב הרמב"ם בתשובה (סי' נ"ה) וז"ל: "אבל היום לית תכלית כי אם לבן" עכ"ל. ומעתה הלא אין הכמה ואין תכונה ועצה לחדש כהיום מעשה התכלת, אחרי שהרמב"ם ז"ל — שהיה סמוך וקרוב להדורות שקדמוהו שידעו מלאכת התכלת — העיר: שלא היה לו תכלת, וגם שא"א לעשותה, וכי אין אנו יודעים מלאכת הצביעה! ובאמת לפי"ז היה לו להרב המהרש להדול לגמרי מהשתדלותו לזכות את ישראל במצות תכלת, וגם לעזוב השתדלותו להשיג ולמציא את ההללזון, שהוא אך עטל שוא ודמיון כוזב, כי לו גם ישיגנו — מה יעילנו? אם מלאכת הצביעה א"א לעשותה היום ולהשיגה! אבל הרב הזה שהנמנעות אפשרות אצלו, גור אומר שיעשה תכלת — ומי ישיגנו? ולכן כל הדברים שעמדו לו לשטן בררכו האריך להמתיקם ולבארם באופן שיתאימו לדעותיו ומהשבותיו כפי רצונו — וכי לא די שאינם סותרים דבריו, אך עוד מוכיחים לדבריו. במלים קצרים אומר: מכל הסתירות וההתנגדות לדבריו, מהם הוכיח אמתת דבריו, כ"ז הוא יסוד ספרו בכלל!! — וכאשר יבוא לפנינו בע"ה — ולזאת גם בנוגע לדברי הרמב"ם, אשר באמת לא יתכן בשום אופן להוכיח מדבריו ז"ל ההיפוך: שהיה לו תכלת, וכי ידע מלאכת הצביעה, וגם השתדל לבארה וללמדה לאחרים!! אולם הרב הזה אחרי אשר ראה ונוכח כי לשוא יעסול להפש אחר ההללזון באיים רחוקים, אחרי כי דברי הרמב"ם: שנעלמה מאתנו מלאכת התכלת, יעמדו לשטן לו התחכם — במאמר א' צד ד'—ה' — למצוא גם בזה הוכחה לדבריו: שהיה לו להרמב"ם תכלת! כאשר נראה מהבורו "יד החזקה" (בפ"ב מה' ציצית) שא"ה"כ השיג את ההללזון, ומסמן אותו ואת דמו להכירו בסימנים שלא נתבארו בש"ס כלל, ומהיכן ידע אם לא השיג ההללזון וראה אותו (!?), וגם ידע "מלאכת הצביעה", דהלא מבאר שם עשיית התכלת (!?) וזה פשר דבר לדעתו: כי בסוף ימי הגאונים לא השיגה ידם להשיג דם החלזון לתכלת (!?), אכן אה"כ בימי הרמב"ם אחר שהיבר פ' המשנה, והיה סמוך להוף ים התיכון, והיה נסיעתו מצוי על הים (!?) חפש אחר החלזון ע"י סימניו והשיגו וקיים מצות תכלת! עכ"ל. הנה כמה סמיות עינים יש בדבריו אלה! (א) איפוא נזכר בדברי הרמב"ם בהבורו מפורש שאה"כ למד להשיג ידיעת מלאכת הצביעה בתכלת, ושהיה לו ביחוד תכלת? (ב) היתכן לדחות דברי הרמב"ם המפורשים — בפ' המשנה ובתשובה כנ"ל — נגד דבריו הסתומים בהבורו? והלא נודע שדרך הרמב"ם בהבורו הוא רק להעתיק ממה שמצא בדברי חז"ל בתלמודים, או מספרא וספרי ותוספתא, גם מתשובת הגאונים, זולת במקום שאומר מפורש: יראה לי, וכטש"כ בתשובה (סי' ק"ט), ובלתי ספק שכל דבריו (בפ"ב מה' ציצית) שם לקוחים מדברי חז"ל — [והרי גם ירושלמי קדשים היה לו להרמב"ם ז"ל, וכמו שבררתי דבר זה בטק"א ואכ"ט] — (ג) איפוא נזכר בדברי הרמב"ם בשום מקום גם ברמז קל: שלא היה לו הללזון? וכי לא ידע — כהרב המהרש

הלזה שרג הריו עכ"פ מצוי הוא באיי אלישה? והלא נהפוך הוא, וגם מדבריו בפ"י המשנה משמע: כי היה לו החלזון, וכי לא נמנע מצד זה לעשות תכלת, רק באשר שלא ידע המלאכה, וכי לא רק הוא לא ידע, כי אם: אין אנו יודעין לצובעו, ושאי"א לעשותה היום!! וא"כ מה יתן ומה יוסיף מה שתשיג אח"כ את החלזון — מה שלא נאבר כלל מאתו — ? (ד) מה נפלא וזר דרך המחבר הזה במאמריו, שדברי חז"ל והגאונים בידו — כיריעה ביד הרוקם, ברצותו מישר וברצותו מעקם! שלא די כזה שדברי הרמב"ם סותרים זא"ז — לפי דרכו — כי גם פותר המחבר דברי עצמו, שכאן — במאמר א' — מוכיח מחבורו של הרמב"ם: שהיה לו החלזון כיון שמסמנו בסימנים שלא נמצאו בש"ס! ובמקום אחר כותב בעצמו לחיפוך, כי הלא גם הרמ"ע מפאנו מסמן את החלזון בכמה פרטים שלא נתבארו בש"ס, ובאשר העתיק המחבר את דבריו — במאמר ב' — ומ"ס כתב עליו שם — צד ע"ט — וז"ל: דזה ברור כי הרמ"ע לא ראה את החלזון, ורק מה שהוכיח מדברי חז"ל ומדברי הקבלה ויעו"ש! ועל הרמב"ם שדרכו בחבורו רק להעתיק מספרי חז"ל וש"ת הגאונים, כתב: מהיכן ידע הסימנים אם לא השיג וראה אותו? וכיו"ב כתב זה המחבר — במאמר א' דף ר' — על בעל "ספר הקנה": נראה שהכיר החלזון והשיגו מדמסמנו!!

ובכלל, הנה כל המתבונן על דברי זה המחבר יראה: שהסב במכוון כל עיקר הויכוח שלו שבדא מלבו על אדות הרמב"ם, אם היה לו תכלת, או אין שזה תלוי: אם ראה והשיג את החלזון, וכן הוא מפרש את דבריו בפ"י המשנה, והעלים עיניו מדבריו הכפורשים: מתסרון ידיעת המלאכה היום! ובאמת איזה יחס יש להיריעה חזאת: שהשיג הרמב"ם את החלזון — למלאכת צביעת התכלת, אשר נעדרה מאתנו ידיעתה, כעדות הרמב"ם ז"ל? ומה ענין מציאת החלזון למציאות התכלת? וא"כ ללא אמת היא ההלטת זה המחבר — מדברי הרמב"ם הסתומים בחבורו —: שהשיג הרמב"ם את החלזון, ומה הוציא משפט: שעשה לו תכלת; משפט מעקל הוא! אמת הדבר שראה הרמב"ם את החלזון, אבל ברור הוא כנכון היום, שלא היה לו תכלת, וכמש"כ מפורש בפ"י המשנה ובתשובה! ורק המחבר הזה ערבב בכונה את המושגים והדברים! — (ה) מלבד זה ראיתי ערבוביא גדולה בדברי זה המחבר בנוגע לתולדות הרמב"ם ולחבוריו. ראה הלא כנודע גמר הרמב"ם פירושו על המשנה בהיותו בארץ מצרים, וכמש"כ בעצמו (בסוף פ"י המשנה). [וכפי הנראה מדבריו בהקדמתו למס' מנהגות, פ"י הרמב"ם גם סדר קדשים בהיותו במצרים, וכן נראה ג"כ ממש"כ במס' בכורות (פ"ד): וכתב ראיתי בא"י וכו' ויעו"ש, כי לפי הנודע היה בארץ ישראל עוד טרם נסע למצרים, ויעו"י בתולדות הרמב"ם הנרפס בקובץ תשובותיו בלייפציג], ושמה הכר ספרו "משנה תורה", ומיום בואו מצרימה לא היה עוד נודד, וכמש"כ במס' שב"ע (מצרים, דף ל"ה, ב'), ואיך עשה המחבר הברל בין השנים והזמנים שלא כדת? : "שאחר שחיבר פ"י המשנה היה הרמב"ם סמוך להוף ים התיכון, והיה נסיעתו מצוי על הים". ובאמת אין מקום לדבריו, דלפי הטבואה, הלא פירש הרמב"ם סדר קדשים וגם

סדר חבורו "יר החוקה" במצרים, ולא נסע עוד כלל על הים התיכון, ואמנם צהפוך הוא, במשך שחיבר פירושו למשנה לפני בואו מצרימה היה נודד בארצות ובספינות על הים מקצה השמים ועד קצה השמים, וכמשיכ בעצמו בסוף פי' המשנה, וס"ט נראה שהחליט בפי' המשנה למנחות: שא"א לעשות תכלת היום! והרי זה לנו מופת ברור: שאין הדבר הלוי במציאות החלזון, רק במלאכת הצביעה מדמו של החלזון!! (ו — ו) לא יתכנו דבריו גם מצד אחר, דהא הלא גם בתשובה (סי' נ"ה) כתב הרמב"ם כדבריו בפי' המשנה: "שאין לנו היום תכלת כי אם לבן", והרי ברור הדבר כי תשובותיו השיב רק מעת בואו למצרים, ורובי תשובותיו כתב אחר שנתפרסם חבורו "יר החוקה" על פני תבל. [ולדוגמא יעוי"ש בס"א, ז', ח', כ"ד והלאה, מ"ט, ס"ד, פ"ד, קס"ג, קס"ט, ק"נ, קס"ג, וכל ההוגה. כמו בעין בוחנת ימצא כי כל התשובות כולן נכתבו אך בהיותו במצרים, ואמ"ל.] ולפי"ז איך יתכן כי היה לו תכלת בעת חיבר חבורו "יר החוקה" במצרים, ולא די שלא הודיע מזה דבר מפורש, כי אם עוד יכתוב מפורש להיפוך בתשובתו? (! — ו) וביותר נפלאו דברי המחבר הזה, דלמה נדחק לומר: "כי באשר הרמב"ם היה סמוך להוף ים התיכון והיה נסיעתו מצוי על הים הפש אחר החלזון", אשר אין לזה שרש ומקור, ומדוע לא הוכיח לפי דרכו בפשיטות: כי אחרי שנתיישב הרמב"ם במצרים, השיג החלזון מים סוף, וכמשיכ הרדב"ז בתשובה (סי' תרפ"ה) — והביאו זה המחבר עצמו במאמר א' צד 22 — שהחלזון מצוי הוא גם שם, ומשם היו בניי צדין אותו בעת שהיו במדבר ויעוי"ש. וגם בעל "קרבן עדה" כתב בירושלמי שבת (פ"ז ה"ב): שבמדבר היה לישראל תכלת ממצרים ויעוי"ש, וכמשיכ גם המחבר הזה עצמו — מאמר א' צד ז', ומאמר ב' צד ע' עיי"ש — ומכ"ז מוכח דבאמת לא החלזון היה חסר לו להרמב"ם ז"ל — ולכך מסמך בצדק את כל סימניו בחבורו — ורק ידיעת מלאכת הצביעה נעלמה אז, ולכך ברור ופשוט שלא היה לו להרמב"ם תכלת כלל, וכמשיכ מפורש בפי' המשנה ובתשובה. וא"כ איפוא נסתרו כל דבריו שם בנוגע להוכחתו מהרמב"ם שהיה לו תכלת. ומבואר מכ"ז בפשיטות: שלא יתכן בשום אופן לעשות תכלת בזה"ז, ואין עצה ותחבולה לזה. —

(ב) מקום מציאת החלזון.

הנה לפי קבלת חז"ל בתלמוד בבלי במס' מגילה (ו', א') היה החלזון צחלקו של זבולון בארץ ישראל, וכה דבריהם שם: "אמר זבולון לפני חקב"ה רבש"ע לאחי נתת להם שדות וכרמים, ולי נתת הרים וגבעות, לאחי נתת להם ארצות, ולי נתת ימים ונהרות, אמר לו כולן צריכין לך ע"י חלזון שנאמר "עמים הר יקראו ושמוני סמוני הול" אמר לפניו רבש"ע מי יודיעני? אמר לו סימן זה יהא לך כל חנוסל מפך בלא דמים אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום". וכ"ה גם בספרי (פ' ברכה), ולפי קבלת ספר "הזוהר" היה מקום ימצא החלזון בים כנרת, שהוא בחלקו של זבולון. והרמב"ם כתב בחבורו (במ"ב ט"ה ציצית): שהחלזון הוא מצוי בים הים לת. אמנם המחבר המחדש

רהה בכחו הרב לקבלת הו"ל בכ"ז. — והשיג על דבריהם מרעת עצמו ונרחק
 לבארם באופנים דהוקים ולהוצים כאלה ער שכל נפש היפה לא תוכל לראות
 ולסבול באורים זרים ונפתלים כאלה נאמרים מפי רב וגדול בישראל אשור
 קדוש יאמר לי על הדברים המקורשים והמקובלים באומתנו, וגם בפי התב
 המהרש עצמו —, והעלה על פי דעתו: — מאמר א' צד י"א — כי החלזון
 הוא מצוי באמת בכל יום המערבי והתיכון, וכל העמים החונים על
 הים היה להם החלזון! ועיקר הוכחתו הוא מהמקרא. כפורש שמצא כתוב
 ביהזקאל (כ"ז) "תכלת וארגמן מאיי אלישה" וגר. "הרי דמרבית התכלת
 היה מאיי אלישה ומרוכלי שבא אשור וכלמור, ולא חשב כלל הכתוב
 תכלת מארץ ישראל!"! עכ"ל. וכתב עוד — מאמר ב' "פתיל תכלת" צד
 ה' — וז"ל: מקום מציאותו של החלזון הוא בים המערבי סמוך לא"י
 ובהוף ים חיפה, כראיתא בשבת (כ"ה א'): אלו ציירי חלזון מסולמות של
 צור ועד חיפה". וכן הוא נמצא בים התיכון במדינת איטליא, כדמוכח
 מהאי דכתיב (יהזקאל כ"ז) "תכלת וארגמן מאיי אלישה" ותרגם יונתן:
 ממדינת איטליא עכ"ל. וכ"כ עוד שם — מאמר ב' צד פ"ז — וז"ל:
 והרי החלזון נמצא בכל גבול איטליא בים התיכון!! עכ"ל. והנה לא
 על יסודי המקראות הנ"ל (ביהזקאל) נשען הרב הזה בחרושי אולם עוד הראה
 את גבורתו להלחם בכל כחו עם הנמנעות כדרכו ולהוציא מהם דבר הפך
 כנהוץ למפתתו, ולזאת יגע וטרח להשיג ולהפליא על קבלת הו"ל ולפרשה
 באופנים הנאותים לו לפי דרכו, עד שהוציא מהם משפט מחלט: כי גם
 מהתלמוד והזוהר, והרמב"ם מוכרח כדבריו — להיפוך ממשטעות לשונם
 הברור, — כי מציאות החלזון הוא בים התיכון באיי אלישה — ר"ל:
 במדינת איטליא!! והמשפט הלזה נהוץ לו להמחבר באמת עד מאד. כי לולא
 זאת איפה יקח את החלזון הנצרך בראש וראשון למלאכת התכלת, ובלתו כל
 מעשהו מאפע? ! נזה הוא תוכן דבריו: — מאמר א' צד י"א — כי כונת
 התלמוד במס' מגילה הוא, שבתלקו של זבולון היה החלזון. עולה מן דעם
 להרים שלו הנכנסים לתוך הים ומתרבה והיה ניצור בנקל, אבל ודאי הוה
 החלזון מצוי גם בכל יום המערבי והתיכון!! עכ"ל, ועל "הזוהר הקדוש" בפי
 בשלה, ובהעלותך, שכתב: שהחלזון הוא בים כנרת, ותלה בזה סודות
 וענינים רמים, תמה זה המחבר מרעת עצמו: — מאמר א' צד 26 —
 והלא ים כנרת לא היה כלל בתלקו של זבולון, שהרי זבולון ירכתו על צידון,
 ושם ים המערבי? ועוד שזה נגר הו"ל בתלמוד שהיה מצוי בים המערבי?
 ותירץ המחבר: משום דלכך נקרא כנרת על שם שהמקום מגדל בינרים,
 והוא מין אילנות טובים וחשובים, וגם שאר מקומות שמגדלין בינרים נקרא
 ג"כ כנרת (!?) ומעתה נראה דגם בחוף ים המערבי ג"כ הי' גדלין בינרים (!?).
 והיה ג"כ נקרא כנרת על שם זה (!?). ובאמת כונת "הזוהר" הוא על ים
 המערבי!! — עוד יאמר המחבר: — מאמר ב' צד 12 — לתרץ בדחך
 אחר: שיש תוצאות וסילונות לים כנרת מתחת לארץ עד ים הגדול, שהוא
 במערבה של איי, ומעתה י"ל דמקור ושרש בריאת החלזון הוא בים כנרת (!?).

לזה שהאומות לא הוצרכו עוד לצוד. החלון לצבע התכלת, בי התחילו להשתמש במינים אחרים לצבע התכלת עכ"ל. ומי הגיד לו שגם בימי קדם לא נהגו האומות כן? ובמש"כ המהבר עצמו — מאמר ב' צד ע"ב — על הכתוב ביחזקאל (שם ב"ג -- כ"ד) "הוכלי שבא וט' רכליך בגלומי תכלת", והיינו שהיו בקיאים ועומקים במלאכת צביעת התכלת שלא מן החלון עכ"ל! (ג) ועוד יפלא עליו דהלא יתכן לפרש הכתוב הנ"ל ביחזקאל כי הובא באמת החלון מא"י לא"י אלישה וצבעו בדמו תכלת; דמי עדיפי אי"י אלישה, מלוח שמצאנו להו"ל בתלמוד סג"ה (מ"ו ב') שאמרו: שצובעין בה תכלת, והיא היתה רחוקה מא"י, לדעת זה המחבר המהרש — ויעו"ש במאמר ב' צד 144 — ובכ"ז לא הוכיח המחבר המהרש מזה שהיה להם חלון בלוח רק שהיו מקפידים לקנותו דוקא משבט זבולון, ומ"מ היתה צביעתם עולה יפה" — ויעו"ש במאמר ב' צד 156 — ! והנה אם הרב פשוט בעיני הרב המהבר על העיר לוח שנאמר עליה מפורש בקבלה: שצובעין בה תכלת לכל ישראל (תרב"א זוטא פט"ו), מהוה לא יאמר ככה גם על אי"י אלישה — שלא נאמר מפורש שצבעו בה תכלת, כי אם שהובא סג"ה תכלת בדרך מסהור? ! והגני להראות בזה הוכחה ברורה לאמתת ההשערה הזאת, כי הנה הגאון יעב"ץ כתב בספרו "מטפחת ספרים" (צד 23) וז"ל: וכבר הזה ממש [כדעת הו"ל בשבת שאמרו: "אלו ציירי חלון מסולמא דצור עד היפה"] כתבו גם סופרי או"ה כותבי ישובי המדינות והנמצא בהן לצורך העולם, וזכרו שלא נמצא במקום אחר הרג שצובעין בדמו תכלת, כי אם בין שני מקומות הללו, וידוע שצור והיפה הן שתי עיירות היושבות על חוף ים הגדול של תורה (ונקרא ים האמצעי אצל סופרי חול), ויושבי צור וצידון היו צדין אותה, ועושים בו סהורה אחר שהרבת א"י, הם שהיו מספיקים צבע תכלת לכל הארצות. וכן היה נצוד בתלכו של זבולון, שירכתו על צידון, ובזמן ישוב א"י היה כל מו"מ הלז לזבולון לברו וכו' ויעו"ש. ולפי"ז יפלא למד כיון שצור עצמה היה לה חלון, למה הוצרכה להביא תכלת מא"י אלישה, כעדות הכתוב יחזקאל (כ"ו ז')? ועוד הלא שם ביחזקאל (כ"ו, כ"ג--כ"ד) נראה מפורש כי רוכלי שבא ואשור לקחו גלומי תכלת מצור? [ויעו"ש בבאור הגאון מלבי"ם. והמהבר המהרש — במאמר א' צד י"א — שכתב וז"ל: דמרבית התכלת היה בא"י אלישה ומרוכלי שבא ואשור. וכל"מ ויעו"ש, שגה בזה מאד!], אבל האמת הוא, כי אנשי אי"י אלישה היו לוקחין החלון מצור, וצובעין התכלת בעד אנשי צור, באשר הם היו אוטנין ובקיאים במלאכת צביעת התכלת. [וכמו שמצינו כו"ב. בא"י. בהעיר לוח וכנ"ל], ואה"ב מכרו אנשי צור את התכלת להארצות הרחוקות שבא ואשור וכדומה. זהו ענין הכתובים שם. וא"כ עכ"פ נסתרה הוכחת המחבר המהרש מהכתוב הנ"ל ביחזקאל, שנקום החלון הוא באיטליא!!

(ד) ובטנע לבאוריו והוכחותיו מספר "הזהר", הנה לתירוצו הראשון מלכד שדבריו הם נגד התלמוד במס' מגילה (ו', רע"א): דק גינוסר נקרא כנרת משום דמתיקי פירא כקלא דכינרי, ויעו"ש, ולדברי הרב המהרש למה דוקא

גינזסר נקרא בשם זה, כיון דגם בחוף ים המערבי היו כינרין? ומי הגיד לו דז זה שהיו כינרין גדלין גם בחוף ים המערבי? ומלבד זה מה יענה המחבר על דברי "הזוהר" (תרומה קט"ט, רע"ב): וְתַכְלֵת, אמר ר' יצחק תכלת מההוא נונא די סא רגינזסר דאיהו בעדביה [בחלקו] דזבולון עכ"ל! ושם לא נזכר בלשון ס' "הזוהר" השם כנרת כלל, ואם יאמר המחדש דגם פירות גינזסר היו גדלין בחוף ים המערבי, ולכך נקרא כל החוף ההוא גם בשם: ים גינזסר גיב?!. וגם לתירוצו השני הנ"ל אין לו שום יסוד ושרש, דהלא נהפוך היא, דלפי דבריו הא יותר יש לו להחלוץ להיות מצוי וניצוד במקום שיש לו שרש לבריאותו — והיינו בים כנרת — מאשר בים הגדול?!. אך מלבד כ"ז נראות נפלאות על זה המהבר, כי כפי הנראה מדבריו, לשון ספר "הזוהר" על שפתותיו תמיד, ולא זו מלהבבו עד שיכנהו בכל פעם בתואר "הקדוש", והנה כל מי שיש לו נפש ישרה בקרבו, הלא יודה ולא יתעקש כלל שדעת בעל ספר "הזוהר" בכ"ט היא: שהתכלת היה בא מהחלוץ שמצוי בים כנרת — הנודע במימיו מתוקים, [וכמ"כ בס' תבואה"א (פ"ב צד 29): ויום זה מתנגד לים המלח, זה מלוח וזה מתוק עכ"ל, וכ"כ המהבר המחדש עצמו — מאמר ב' צד 12 — עפ"י הירושלמי בשקלים והזוה"ק: דים כנרת מימיו מתוקים ועו"ש] — ותלה על זה כוונות וסודות, והמהבר המחדש הלזה, דהה דעת "הזוהר" הפשוטה מפני לשון הרמב"ם שכתב: "שהחלוץ הוא מצוי בים המלח", ע"פי באורו שם, היינו: בימים הגדולים שאין מימיהם מתוקים, ואמנם הם מלוחים, ולאפוקי הימים הקטנים שמימיהם מתוקים, והחלוץ לא נמצא רק בימים מלוחים! ויעו"ש — מאמר א' צד י"ד —, וכ"כ עוד — מאמר ב' צד 16 — וז"ל: ואפילו להיות אינו יכול החלוץ במים מתוקים כי אם במי הים שהם מלוחים, כמו שנתבאר מלשון הרמב"ם עכ"ל. והנה כל דבריו אלה הם היפוך דעת "הזוהר"!! וביותר יש להפליא עליו, דהא הלא כבר קדמוהו גדולים וטובים בתמיהותיו על ספר "הזוהר", ובראשם הגאון יעב"ץ ז"ל בספרו "מטפת ספרים" (דפוס לבוב צד 22) יעו"ש. ושם מציינים כל המקומות הללו בספר "הזוהר" שזכר המהבר הזה במאמריו! אבל באמת כבר פירשו גאוני רבים, וגם הגר"א ז"ל, את דברי "הזוהר" בפשיטות, באופן שדבריו מתאימים עם דעת התלמוד בזה, וכמ"כ הגר"ל ז"ל באורך בבאורו לפרד"א (פי"ח): דלדעת הזוהר היה התכלת בא מחלוץ שנמצא בים כנרת, ולא כדברי חכם אחר שרצה לפרשו בים הגדול, ויעו"ש בבאור הגר"ל (אות ס"ה), ובהנחות (אות ו'). וכאשר ברקתי בשני מאמריו של זה המחבר מצאתי שכל הבקאות שלו בענין הלזה, ערוכים הם בבאור הגר"ל שם, וביהוד כל מש"כ במאמר ב' (צד ה', וצד ו') ויעוין שם ושם! גם כמ"כ במאמר ב' (צד 126) ע"ד הפסיקתא וזמרת דרב טובי, שהוא הגיה מעצמו בהספרי ויעו"ש. כ"ז לקח מבאור הגר"ל בפרד"א בהנחות שם (פי"ח) ויעו"ש שם! וכ"כ גם בספר "תבואת הארץ" (פ"ג) ויעו"ש. הנה הראיתי בזה שאין מקום כלל לכל דברי הרב המחבר בשני מאמריו בנוגע לדברי "הזוהר", וכי מ"הזוהר" מוכה היפוך דעת המחבר המחדש: שהחלוץ שמדמו נעשה התכלת היה מצוי רק בא"י בחלקו של זבולון בים כנרת, ולא בא"י אלישה!! —

ה) ובנוגע לתמיהתו וביאורו בדברי הרמב"ם שכתב בחבורו: ובים המלה הוא מצוי. הנה תמיהתו לקוהה היא מספר "המטפחת" להגאון יעב"ץ כלשונו (בצר 23) וגם תירוצו מבואר שם בהגהות המגיה והמעיר שם! אבל אשאלהו מה יעשה הרב המחדש בכל המקומות בדברי הרמב"ם ז"ל בחבורו שזכר ים המלה, ושם הוא לעכובא, וכמו בע"ז (פ"ה מה' ע"ז, הי"ו). ובקדשים (בפ"ט מה' נזירות; ובפ"ד מה' מעילה) וכיו"ב לרוב. (וע' פסחים (כ"ה א') בגמ' ובתו' שם ואכמ"ל), ורקדק הרמב"ם בזה אחר לשון המשנה בע"ז (מ"ט, ב'), ובמעילה (י"א, א') וכדומה, והיתכן שגם המשנה תקרא: ים המלה, לים הגדול? ומדוע לא תקרא אותו המשנה — וגם הרמב"ם — כשמו: ים הגדול? אך הנה בעיקר הדבר לא עליו הסוב תלונתי ושאלתי, כי הלא באורו לקוח הוא מספר "מטפחת ספרים" וכאשר העירותי! אולם עכ"פ יפלא עליו, דהא כבר כתב הגד"ל בבאורו לפד"א (פי"ה): כי לדעתו ט"ם ברמב"ם וצ"ל ים הגדול. ובהגהותיו להרמב"ם (דפוס ווארשא) כתוב: שהרב חיד"א ז"ל "בנחל קדומים" עהית (פ' תרומה) הביא כן הגירסא בלשון רבינו ויעו"ש, ואיך לא הזכיר המחבר המחדש כאן את דברי הרב חיד"א, והלא בעצמו הביאו — במאמר ב' צד 22 — מש"כ בפ' תרומה הנ"ל לענין אחר יעו"ש. ולמה נדחק כנ"ל בכוונת הרמב"ם במקום שהיה לו להביא רא' נכונה לדבריו לפי דרכו מדברי הרמב"ם שכתב: שהחלזון הוא מצוי בים הגדול וכנ"ל? ! אמנם באמת אין כל הכרח להגיה בדברי הרמב"ם כנ"ל (כי בספרי "יד ההזקה" הנרפסים ובכת"י — אשר חקיתי ובדקתי עד כה — לא נמצא נוסח ולשון אחר בדבריו ז"ל כ"א: ים המלה), או לדחוק ולפרש דבריו כמש"כ המגיה "במטפחת" וכנ"ל, ואי משום תלונת המשיגים על דבריו ז"ל, הנה בעיקר הפליאה כבר כתב הרה"ג בעל "עיטור סופרים" ב"מטפחת" שם, ליישב דבריו עפ"משיכ החכם בעל שב"ע (הלך אזיא צד י"ב) בשם הכמי העמים: שבאמת ידגו דגים לרוב בים המלה הסדומי ויעו"ש, א"כ נכונים דברי הרמב"ם: שהחלזון נמצא בים המלה, אחרי שהוא סקיים בע"ה בקרבנו, ונמצא גם בים כנרת, ואין מקום לתלונת המחברים על דבריו ז"ל. —

ו) ומה שהזכיר המחבר המחדש בדבריו — במאמר א' צד י"ד — מתשובת הרמב"ם (סי' קנ"ד) שנשאל: אם מותר להפליג בספינה בשבת? והשיב בזה"ל: "אין הפרש בין ההליכה בימים המלוהים, ובין אלו הנהרות שמימיהם מרובים", ומה הלשון הזכיר המחבר: שכונת הרמב"ם על שאר הימים, ים המערבי והתיכון, וקורא אותם "ים המלה", לפי שמימיהם מלוהים, עכת"ד. נפלאתי על המראה! הלא כל הרואה שם בתשובתו עיניו יהיו מישרים שאין בהוכחתו סמך, ולא הבין דברי הרמב"ם שם, אף לא העתיק שאלת השואל כצורתה, שהרי צורת השאלה שם היא: ההליכה בנהרות הגדולות בנהר מצרים וחרקל ופרת, אם הוא מותר או אינו מותר בשבת? ועי' השיב: אין הפרש בין ההליכה בימים המלוהים ובין אלו הנהרות שמימיהם מרובים הכל מותר. ורצוני במש"כ: הימים המלוהים, על ימי מצרים, שהיו רובם שם אך: ימי המלה מלבד נהר מצרים, שהיו מימיו טובים מאד.

וכמו כן מימי הנהר "פרת" היו מתוקים וטובים מאד, וכמש"כ ההלכ"ם רש"י בעל שב"ע (חלק אפריקא: מצרים צד ט"ו—ט"ז) ויעו"ש בהערה. כן היה כנודע גם מימי הנהר: "הרקל". קלים וטובים: לשמות, וכמבואר במס' בריכות (נ"ט ב') וברש"י שם, ואחריו שכפי הנודע היה או הרמב"ם בעת כתבו חבורו ותשובותיו במצרים, ולכן יכוון בדבריו בכ"מ בנוגע לים המלח או ימים המלוהים, אך על ימי המלח שהיו במצרים, שמימיהם היו מלוהים ומרים ומעמים, נזר הנהרות הגדולים הנזכרים שמימיהם היו מרובים ומתוקים, והו' הפי' הפשוט והבדור בדברי הרמב"ם ז"ל בתשובה שם: ובוזה תסור גם השגת המהבר שם ע"ד הרמב"ם באגרותיו שכתב בזה"ל: "ולפעמים אני רושם ואני עולה בספינה בים המלח". והרי באמת ידוע שאותו ים המלח דהיינו ימה של סדום לא תלך בו אני שיש? אע"כ כונתו על ים המערבי והתיכון, עבת"ד המחבר שם. והנה בדברים האלה שהביא מאגרות הרמב"ם, הלא הם מפורשים בסוף פי' המשנה שלו, ובבר עמדו המבקרים גם ע"ז ויעו"ש בהנהגות ל"מטפת ספרים" שם. והאמת הוא לדעתי שגם שם נתכוון הרמב"ם על ים המלח שבמצרים. וכנ"ל. וגם בפי' המשנה כלים (רפ"ט). בענין בור ספינה אלכסנדריא, יכוון הר"ם ז"ל לים המלח שבמצרים. ועמש"כ בזה החכם בעל שב"ע (מצרים צד ט"ו, ב'). וצד כ"ט) באורך, ונ"ל להוכיח עוד הוכחה ברורה לזה מהבורו (רפ"י מה' כלאים) שכתב גבי "כלך": יש בכרכי הים כמו צמר הגדל על האבנים שבים המלח. וע"כ לא נתכוון שם הרמב"ם לאותו ים המלח שבא"י למזרחו, וכמש"כ המעי"ש (הלכות כלאי בגדים סי' ז', אות י"ד). אולם המעי"ש נדהק שכונתו לכל הימים שהם מלוהים ויעו"ש! אבל בפשיטות הנכון כמש"כ למעלה, היינו שנתכוון על ים המלח שבמצרים וכנ"ל. ולפמש"כ בזה יהבן מאד לפרש גם כונת הרמב"ם (כפ"ב מה' ציצית) גבי חלזון שמצוי הוא בים המלח. היינו בים המלח שבמצרים, שרגלים רבים ידגו בו, וכמש"כ בשב"ע שם. והרמב"ם ז"ל בהיותו מדיני וטבעי ומתגורר בארץ מצרים, לכן מציין ורושם בהבורו מציאותו של החלזון במדינה, ולפי ידיעתו הגדולה ידע שמצוי הוא גם בים המלח שבארץ מצרים. כ"ז נראה, לפרש לפי דרכו של המחבר הנ"ל שהחלזין הוא מצוי גם בימים אחרים המלוהים! ועכ"פ אין שום הוכחה מהרמב"ם לא מהבורו ולא מתשובותיו: שהחלזון נמצא בים התיכון! —

(ז) הנה התבאר מכ"ז: כי לפי קבלת רבותינו ז"ל מציאות החלזון הוא רק בא"י, ובהלקו של זבולון, — ולא באיטליא!! ואמנם נמצא מחלוקת בדבריהם בנוגע למקומו בדיוק, שלדעת התלמוד היה "מסולמות" של צור ועד היפה"ל ולדעת "הזוהר" היה רק בים כנרת, ולרמב"ם הוא מצוי בים המלח אבל לא עלה על דעתם לומר שהחלזון הוא בא"י אלישה. (ואף הגאון יעב"ץ שכתב: שהיה מצוי ליושביו צור וצידון אחת החורבן, אבל הלא כתב מפורש: שלא נמצא במקום אחר כי אם בין שני מקומות הללו, והיינו בארץ ישראל, בחלקו של זבולון, או סמוך לחלקו, וכמש"כ המחבר המחדש עצמו וכנ"ל!!) עד שקם המחבר המחדש הזה, וחידש עפ"י המקרא מפורש ביחזקאל שמצא: כי החלזון הוא מצוי באיטליא, וגלה פנים בדברי "הזוהר" והרמב"ם שלא

בהלכה, ובן עשה למעשה והביא את דג-הדיו — שהוא החלזון לרעתו — מאיטאליא. ואשר לא יתכן מציאותו שמה! ועתה אשאלהו: (א) היתכן כי מהתלמוד וה"הוחר" והרמב"ם ז"ל נעלם המקרא דחוקאל הנ"ל? (ב) אחרי שפאמת גם הוא יודה שאין מקום ויסוד נאמן לכל דבריו בענין הלזה, — וכאשר צודתי למעלה — למה עזב מקור מים חיים, והשתדל להביא ולהכשיר את דג-הדיו מאיטאליא, ובשם חלזון יכנהו. — מרם נודע אל נכון אם הנהו ה"חלזון" באמת. וכאשר נראה בפרק הבא! —

וסודע לא נסע לא"י לחפש שמה אחרי החלזון האמיתי, כפי קבלת רבותינו אשר ספיהם אנו חיים?!

(ג) אם דג-הדיו הוא החלזון?

אוצר החכמה

הרב המחבר המחדש העושה בלהטיו כעשה אהיות עינים, עקם עלינו את הדרך, ונבב י"א סימנים צודדים על דג-הדיו שמצא מעצמו — שהוא: החלזון! ולזאת החליט ג"כ בעצמו להכשיר את דמו לתכלת!! אבל מלבד כי בעיקר הדבר לא נמצא כל חדש בדבריו, כי כבר קדמוהו בכ"ז חכמים רבים מחוקרי העמים, וגם ב"ערוך החדש" ערך חלזון (בהערה ק"י) הביא דעה זו. מלבד זה הנה דעתם זו מתנגדת לדעת חז"ל וקבלתם בתלמוד! כי הלא לפי קבלת חז"ל במנהות (מ"ד א') היה "החלזון" שנעשה התכלת מרדו יקר המציאות למאד, ואין חזיונו נפרץ, רק היה עולה אהת לשבעים שנה, ולטעם זה היה גם מחיר התכלת יקר מאד, וכמו שפירשו רבותינו ז"ל, "הערוך" בערך קלא אילן, ורש"י ז"ל במס' ב"מ (ס"א, ב') ועוד בכמה מקומות בתלמוד ובשבת (ע"ד, ב'), ורבינו נסים גאון שם, והנמ"י בב"מ שם כולם מפרשים בפשיטות: דלכך היתה התכלת יקרה, משום שהחלזון עולה אחת לשבעים שנה. ולפי דעת המחבר המחדש — עפ"י שיטת הוקרי הטבע! — הלא דג-הדיו הוא מצוי בכל הימים?! (וכמש"כ הרה"ה רח"ס צ"הצפירה" (שנה 15, גליון 170 ויעו"ש, ובגליון 172) ואב"ל). וגם בעל "ערוך החדש" שם אחרי שהביא דעת י"א: שהחלזון הוא דג הדיו — כדברי המחבר שלנו — כתב לתמוה על דעתם: דלפי"ז הלא לא היה ראוי להיות החלזון דבר יקר, שהרי הוא מצוי בכל! ומש"כ הרב המחבר לפרש מאמרם ז"ל במנהות שם כנ"ל (במאמר א' צד ג') לפי דרכו: היינו שפעם אחת לשבעים שנה עולה ומתרמה, אבל אה"ב נמצא ג"כ אבל אינו מצוי כ"כ עכ"ל. הנה פירשו זה לקח מספר "ערוך החדש" שם ויעו"ש. אבל לא כן פירשו כל מפרשי חתלמוד חגאונים הנאמנים ז"ל וכמש"ל! —

ועוד יפלא: מי הגיד לו להמחבר המחדש שדג-הדיו שמכנהו בשם: חלזון, הוא החלזון האמיתי שבאה עליו קבלת חז"ל להצריכו לתכלת דוקא? והלא אם נביט בעינים פקוחות על מעשה התכלת שלו — בערותו של המחבר הנוכחי עצמו במאמר ב' — נראה: כי הרג הלזה איננו בהכרח החלזון האמיתי אחרי שלפי הודאת המחבר הצובע בעצמו: אין צבעו עולה יפה, ואינו מתקיים ביפיו לעולם, וגם אין בהתכלת שלו מראה התכלת, ופאשר יבואר

לפנינו בפרקים הבאים, שכיז הם עיקרי הסימנים והתנאים שנמצאו בהללון האמיתי לפי קבלת חז"ל וכמו שיתבאר, ומה יועילו לנו י"א סימנים מפלים שלו להכשיר את דג הדיו לתכלת? הלא הוא בעיני כמו שמטהר ומכשיר את השרץ בק"ן טעמים!! —

וביותר יפלא לפי דעת המחבר הנ"ל: שרג הדיו הוא החללון, על כל הגאונים שלא המציאו את התכלת עד היום הזה — עד אשר נתעורר הרב המהרש"ע מ"ז מעצמו בדורנו, — כיון שזה החללון של המחבר המהרש"ע הנהו נצוי בכל עת ובכל הימים הגדולים, כדבריו בעצמו, וכמו שכתבו סופרי הטבע? ולמה נחפא עליהם בהכרח טענות ותלונות שונות: שלא רצו להפיש אחריו ולהמציא תכלת, או שלא ידעו מכל זה שרג הדיו הוא החללון או שלא ידעו מלאכת התכלת כלל? ובאמת הלא לפי דברי הרב המחבר הלזה עצמו, ידע הרמב"ם אח"ז מאופן עשיית התכלת, וכמבואר בחבורו, וא"כ הלא היו כל הגאונים שהיו אחריו יכולין לצבוע ג"כ כמוהו את התכלת מרמו של דג הדיו? ובעבור כל אלה יאלצנו ההכרח להחליט: שבאמת צדקו כל הגאונים שהיו עד היום, אחרי כי זה דג הדיו איננו החללון האמיתי היקר במציאות כדעת התלמוד! ורק הוא סין ממיני החללון שרמו ג"כ שחור כדיו, אבל צבעו מתקלקל, וכדברי המחבר המהרש"ע שלנו, וכאשר נראה אי"ה בפרקים שיבואו; אולם החללון האמיתי לפי קבלת חז"ל איננו מצוי רק בא"י ובהלקו של זבולן, וצבעו מתקיים ובלתי מתקלקל לעולם, והוא אינו נמצא היום באמת, וגם לא נודע איה אפה הוא כעת? ומלבד כ"ז הנה לא יתכן לעשות תכלת כזה"ו, וכמו שנתבאר למעלה בפ"א בס"ד. — ולפ"ז אין מקום להחלטת המחבר: שרג הדיו שמצא באיטליא — הוא החללון האמיתי עפ"י מצות התורה וכפי קבלת חז"ל!! ואין לדבריו כל יסוד נאמן, ואולם נהפוך הוא, דבריו מתנגדים לקבלת חז"ל ולמצות התורה, והרג שמצא, איננו החללון שקבלו חז"ל שכשר לתכלת. —

(ד) ע"ד מראה התכלת.

הנה חז"ל אמרו בכ"ט: תכלת דומה לים, וים דומה לרקיע (מנחות ט"ג, ב', חולין פ"ט, א'). וכתב הרמב"ם (רפ"ב מהלכות ציצית) חז"ל: תכלת האמורה בתורה בכ"ט כו', היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש כמהרו של רקיע עכ"ל. והיינו (העללעם היממעל בלויא), וכמש"כ הגאון בעל "תפארת ישראל" בפתיחתו לסדר מועד (כללי בגדי קדש של כהונה) כי תכלת ידוע שהוא צבע בלויא, ויעו"ש באורך, ובירושלמי במס' ברכות (פ"א, ה"ב): תני בשם ר"מ כו', שכל המקיים מצות ציצית כאלו מקבל פני שכינה, מגיד שהתכלת דומה לים, והים דומה לעשבים, ועשבים דומין לרקיע, ולפי דעת התוס' במס' סוכה (ל"א, ב') ד"ה הירוק כו', להירושלמי הוא צבע גרין ויעו"ש. הנה נראה שלפי קבלת חז"ל היה מראה התכלת רק בלויא, והמסורה הזאת שגורה בפי בניי לפרש כך בכ"ט תכלת שבתורה ובמקראי קדש, ואין לפקפק באמתת הדבר, וכמעט זהו התנאי העיקרי במצות תכלת שיהא דומה לרקיע! והמחבר המהרש"ע האריך להוכיח — במאמר ב' — : דמראה התכלת נוסח לשחרות! כאשר כי ראה כנסיון שהתכלת שלו

שצבע בעצמו ע"י הסממנים שעשה בתערובת דם דג הדיו הם: מראה שחור, ולזאת עמל והתאמץ בכל כחו להשיג על התפ"י, ולעקור נמוע, היא הקבלה המסורה מדור דור, והכשיר התכלת שלו בעצמו!

ולמען לא יתפס בדבר זה, ערבב בכוונה את הענין וכתב — מאמר ב' צד י"ט —: הנה נתבאר שורש מראה התכלת בפרטות, כי שרשה היא מראה בלויא הנוטה לשחרות, דהיינו ירוק שחורי קצת, ופתוך בו מעט כעין מראה גרין עכ"ל!! ומבלי להאריך בסתירת דבריו אומר: כי שתי סבות בדבר אשר נתקלקל מראה התכלת אצלו מכפי הראוי להיות, ולא עלה הצבע יפה, ולכך התכלת שלו פסולה. (א) הנה כפי המבואר למעלה (בפ"א, ופ"ב) לא השיג המחבר המחדש הלזה את החלזון כלל, ומעולם לא ראה אותו. ואולי הוא מן ממיני החלזון, אבל ברוב הדבר שאיננו החלזון שצותה התורה — כפי הקבלה הנאמנה לחז"ל — לעשות מדמו תכלת וכמשכ"ל, ולזאת לא היה ביכולת הרב המחדש להוציא תכלת כפי המצוה במראיתו מדם הדג שמצא, רק תכלת כמראה שחור, והנה התכלת שלו באמת כמו שנצבע שלא מן החלזון ופסולה. וכמו שקיי"ל בתוספתא מנחות (פ"ט) — וכ"ה גם דעת המחבר מאמר א' צד ה' —. ומלכד כ"ז הנה במס' שבת (ע"ה, א') אמרינן גבי חלזון: דכל כמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליצייל צבעיה עכ"ל. [ופירש"י: שתהא מראית צבעו צלולה]. וגירסת הגאונים הראשונים שם: דליצלח צבעיה. ופי' ר"ח גאון שם: דכל כמה שהוא חי מצלח צבעיה עכ"ל. וכן פי' "הערוך" ערך צלח: שאז כשאית ביה נשמה צבעו מתעלה יפה, והוא יפה ובריא כי אז תצליח עכ"ל. וגם הגאון בעל "קרבן עדה" בתוספותיו לירושלמי (פ"ז דשבת) כתב: דכך לא היה להם תכלת במדבר מא"י, משום דדם חלזון מת מקלקל הצבע, וחי לא יתכן לו לחיות כ"כ בלא מים עכ"ל. וא"כ לפי"ז הלא יסלא על זה המחבר המחדש, שאף אם בדבריו כן הוא, שזה הדג שמצא הוא החלזון האמיתי, אבל איך הביאו חי לביתו? וע"כ שהוציא ממנו את דמו במקומו באיטליא, ולכן נתקלקל צבעו אצלו ונעשה שחור! ונפלא הדבר, כי הרב המחבר האריך לדבר במאמרו, וביחוד בראש מאמר שני — על כל הענינים הנוגעים להחלזון. ולדמו בפרטות — ואם כי אינם נוגעים כלל לעיקר הדבר — ולא זכר מאומה אדות זה, אם הביא החלזון לביתו מאיטליא במים כשהוא חי, או לא? והלא הדבר הזה הוא נצרך ביותר לדעת לעצם הדבר ולפעולת הצבע בהתכלת!!

ואם אמנם כתב הרב המחדש — מאמר ב' צד ח' —: שגם דם של חלזון מת נמי ראוי לצביעה! ועוד הכשיר — שם צד למ"ד —: לקנות דם קרוש מהחלזון ממי שיהי' ויעו"ש. וכ"כ — שם צד ל"ו — ויעו"ש. אבל מי לא יבין זאת שכ"ז כתב לפי דרכו וענינו ולתועלתו וטובת עצמה בכדי שלא לדושיא לעז על התכלת שלו מצד זה? ומלכד זה הרי גם הוא מסיק שם — צד ח' — שדם חלזון חי יפה מדם המת, ולמשכן במדבר היו מהדרין אחר המוכחר ביותר ויעו"ש! ומי זה לא יודה שלמצות תכלת בציצית היו מהדרין ביותר אחר המוכחר? ולדעתי יתכן מאד שלכך לא עלה הצבע יפה מדמו של חלזון רק בחלקו של זבולן, באשר ישב על חוף ימים, ועל הרים וגבעות, וכדאיתא

במס' מגילה (ו', א') והחלזון עלה מעצמו על ההרים שלו פעם אחת לשבעים שנה, וכקבלת חז"ל במנחות (מיד, רע"א), ובמקום שעלה שם לקחו מרמו כשהוא חי, ותומ"י צבעו ממנו התכלת, ולפיכך דמיו יקרים, וכמו שאמרו ז"ל במנחות שם וכמשכ"ל (כפ"ג). משאיכ בשאר מקומות שהוצרכו לצודו ולהוליכו למקום אחר שיוכלו לעשות ממנו תכלת, ובין כך ימות ולא יעלה צבעו יפה, וזה מליצת חז"ל במגילה (ו', א'): סימן זה יהא לך שכל הנוטל ממך בלא דמים, אינו מועיל בפרקמטיא. שלו כלום. ופירשיי משום שהחלזון עולה מהים להרים, וצובעין בדמו תכנת ונמכר בדמים יקרים יעו"ש. וכל הנוטל בלא דמים תתקלקל הצביעה ולא יועיל כלום, והרי הדברים מוכיחים כמש"כ בס"ד. —

(ב) הנה כפי המתבאר בתלמוד במס' מנחות שם וברמב"ם (כפ"ב מה' ציצית) יש לצבוע הצמר לתכלת של ציצית בסממנין ידועים, ומעריכים אותם בדמו של חלזון. ואם אמנם כתב הרמב"ם (שם, ה"ב): ונותנין עמו סממנין כמו הקמוניא וכיוצא בהם בדרך שהצבעין עושין עכ"ל, הרי משמע דהצבע מהסממנין אינו לעיכובא. וכ"כ הרב המחבר הלזה ביתר באור — מאמר פתיל תכלת צד פי' — וז"ל: ומבואר שאין קפידא בזה איזה סממנים ליקח כי העיקר הוא הדם, ובאיזה סממנים שיוכל להוציא ממנו צבע התכלת יהי מה שיהי שפיר דמי עכ"ל ויעו"ש, ועוד האריך שם — מאמר ב' — לברר ולהראות חכמתו ובקיאותו שהוא יודע ומכיר ג"כ כל הסממנים שבתלמוד וברמב"ם בהן ובשמותיהן, ויוכל לעשות צבע התכלת כמו שעשו בזמן התלמוד יעו"ש! אבל בכ"ז ברור הדבר כי לא יתכן לעשות כעת תכלת בזה"ז גם מצד הסממנים, כי הלא הקמוניא שזכר הרמב"ם לענין צבע התכלת, נזכר ג"כ במשנה במס' נדה (ס"ב, א') לענין ז' סממנים שמעבירין על הכתם, וכיה ברמב"ם (פ"מ מה' איסורי ביאה, הל"ז) יעו"ש. והנה אף שלהרמב"ם היה נודע בברור מהו הקמוניא, אבל ביסודו יו"ד (ס" ק"צ, סעי' ל"א) פסק המחבר: ועכשיו אין לנו העברת ז' סממנין מפני שאין אנו בקיאים בקצת משמותם עכ"ל. והנה אם עכ"פ הירא מראה התכלת שלו וצבעו דומה למראה התכלת, היה מקום לומר שהוא צובע כמיני סממנים אחרים כיו"ב, וכמשיכ הרמב"ם. אבל אחרי שגם לפי הודאת עצמו אין לתכלת שלו דמיון כלל באמת למראה התכלת וכנ"ל, וע"כ שהסממנים שמעריב בדמו של החלזון שלו שמצא אינם אותם הסממנים שדומים לקמוניא שכשרין לצבוע בהן התכלת לדעת התלמוד והרמב"ם, ואין כל יחס ודמיון כלל להסממנים שלו — לסוג הסממנים שזכר הרמב"ם, ולכך אין התכלת שלו עולה יפה ומפורש כתב הרמב"ם (ברפ"כ מהלכות ציצית): וכל שלא נצבע באותה צביעה כו' אע"פ שהוא כעין הרקיע, כגון שצבעו באסמים או בשחור או בשאר המשחירין ה"ז פסול לציצית, עכ"ל. ומעתה צא וראה מה בין הרב המחבר הלזה — לרבנו הרמב"ם ז"ל! שהרי הרמב"ם ידע עכ"פ כל מה שיוודע זה המחבר, ובהלכות ציצית הוא כותב ומסדר הכל בדרך שמצא בתלמוד ובשו"ת הגאונים — וטוה הלא הוכיח המחבר המחבר שידע הרמב"ם כל הנוגע לידיעת מלאכת התכלת על בוריה וכנ"ל, — ואפ"ה כתב הרמב"ם בס"י המשנה שלו במנחות: שאין אנו יודעין עתה איך לעשות תכלת! וזה המחבר אינו יודע ובקי כטוהו בלי כל תפונה —

ואחשוב למשפט צדק כי בעצמו יורה בחכמה לזה! — ומתפאר בעצמו שידע מלאכת התכלת ועושה תכלת!!

ומשי"כ המחבר המחדש כמה פעמים: שהרמב"ם כתב בפ"י המשנה ט"ז שצא את החלזון, ובחבורו כתב אחר שצא החלזון ואז ידע ג"כ איך לעשות תכלת לא דק בכ"ז, וכאשר כבר בשלתי דבריו (כפ"א), ואיך נניח דברי הרמב"ם המפורשים בפ"י המשנה, ואינם סובלים פ"י אחר, ונאחו דבריו הסתומים בחבורו שאינם כי אם העתקת התלמוד וספרי הגאונים? ! העולה מכ"ז: כי התכלת שלו מראה שחור פסול, ואין זה דומה לים ולרקיע שאמרו חז"ל, אם לא שנאמר שהרב המחבר המחדש מפרש: תכלת דומה לים — היינו לים השחור! — וים דומה לרקיע — בעת שנתקדשו השמים בעבים!!

ה) לענין בדיקת התכלת.

הנה הרמב"ם כתב (ברפ"ב מהלכות ציצית ה"א): והתכלת האמורה בציצית צריך שתהיה צביעתה צביעה ידועה שעומדת ביוסיה ולא תשתנה, וכל שלא נצבע באותה צביעה פסול לציצית, אע"פ שהוא כעין הרקיע, עכ"ל. וכתב עוד שם (בה"ה): כיצד כודקין אותה עד שידע אם נצבעה כהלכתה אם לאו כו', אם עמדה בעינה ולא כהתה כשרה כו', ואם כהתה מטה שהיתה פסולה עכ"ל. ומקור דבריו בש"ס מנחות (מ"ג, דע"א): אסדר חזותיה פסולה (משום דקלא אילן היא, רש"י) כו', אישתנאי לגריעותא פסולה, וסימנך: שינוי שקר! ויעו"ש. ולכך הצריכו חז"ל כפי הקבלה את דם החלזון לצבע התכלת, ואף שבתורה לא נאמר בפירוש רק: תכלת, והיינו צבע כלויא, משום דקים להו לחז"ל דבעינן בתכלת הנך ב' דברים: היוסיה והקיום, והיינו שתהא עומדת ביוסיה כרקיע ולא תשתנה לעולם, ואין זה נמצא בשום צבע כלויא רק דם של חלזון יש בו ב' מדות הללו, והוא שנאמר מאתנו! וכמו שהאריך בכ"ז הגאון בעל תפ"י בפתיחתו לסדר מועד ויעו"ש. וכי ירחיב הרב המחדש עצמו בכ"ז — מאמר אי צד ה' — ויעו"ש. ועתה נראה מה הועיל הרב המחבר המחדש בעיקר חרושו? הנה אחרי שהשיג את דמו של החלזון שצא לדעתו, ועשה את התכלת בעצמו בכל הסמנים שיוכשרו לצבע התכלת כפי קבלת חז"ל וכפי בקיאותו בכל הסמנים כאשר יכתוב, בחן וכדק בעצמו את מלאכת התכלת שלו עפ"י סימני הבדיקה שמסרו לנו חז"ל במנחות שם, וכמבאר ברמב"ם שם — ויאה כי הגאון בעל תפ"י כתב שם בפתיחתו הנ"ל: שאין אנו בקיין באותן סמנים שהזכיר התלמיד במנחות שיבדקו בהן אם אינו משתנה ויעו"ש. אבל המחבר המחדש ברוב גדלו כתב — במאמר ב' —: כי הוא יודע ובקי גם בכל הסמנים הללו!! — ראה זה המחבר בעצמו כי לאחר הבדיקה הנכונה: צבע התכלת שלו אינו מתקיים כבתחילתו ביוסיה, שזה הוא באמת תנאי עיקרי ויסוד נכון במלאכת צבע התכלת וכנ"ל! ואחרי שראה הרב המחדש עיר: יצבע התכלת שלו לא יתקיים אם גם נכדקנו ע"י בורית וסאדע — כפי עדות עצמו במאמר ב' — התחכם והזהיר — בסוף מאמר ב' —: שלא נכבס המלית שנמצא בו ציצית מתכלת שלו, בבורית ובסאדע, יעו"ש! ובכלל, חידש

עוד הרב המחדש יטענתו דבר מחודש לענין זה — מאמר א' צד ו' — וז"ל:
 כי א"א שלא ישתנה ויכהה מראית הצבע גם כשיזרח עליו השמש פעמים רבות,
 אמנם אין הכוונה בצבע מתקיים לענין תכלת, שלא תשתנה גם ע"י פעולה
 הגורמת להוציא הצבע מהצבע, כי זה ודאי דבר שא"א, שהרי החוש מעיד שא"י
 השמש מבעו להוציא חומר ויסוד כל הצבעים, אבל העיקר בעיני שלא תשתנה
 מצד עצמה, מצד אריכת הזמן בלי גירס אחר, וזהו מהני בדיקת הסמנים כנ"ל,
 דצבע שאינה מתקיימת מצד עצמה ותכהה באריכת הזמן, תכהה נמי ותתקלקל
 בבדיקה זו הנזכרת בש"ס, וצבע המתקיימת מצד עצמה ולא תכהה באריכת הזמן,
 לא תכהה נמי בבדיקה הנזכרת התם עכ"ל! ומלבד שדבריו תמוהים ונפלאים,
 דמנ"ל לחלק בדבריו בלא שום רא"י והוכחה ברורה לזה, דבדיקת הש"ס לתכלת
 היא רק בדבריו? אך מלבד זה, הנה בדבריו הודה בעצמו שכל עיקר הענין הוא
 תלוי על בליטה ואין בו ממש, כי אחרי שעפ"י הבדיקה מה שמש"ו והבורית,
 והזאד"ע, צבעו מתקלקל וכהה ואינו עולה יפה ואינו מתקיים, איך הלא לפי
 דברי חז"ל: שינוי שקר! ולהרמב"ם ע"כ אין זה צבע תכלת! —

ובאמת אין לדבריו כל יסוד, שהלא כפורש אמרו חז"ל במנחות שם, וכן
 הביא הרמב"ם להכנה כהלכות ציצית שם, שבדיקת התכלת יש לבדוק במי רגלים
 שנתהטצו מ' יום וכיו"ב ויעו"ש, שזאת היתה הבדיקה היותר נכונה ונפלאה לזה
 בימיהם, אבל לא נתכוונו מעולם שלא נצרך בדיקה יותר טובה בערכה, ואם לא
 תעמוד צבע התכלת לפני הבדיקה ההיא אין בזה כלוב, ישתקע הדבר ילא יאמר,
 שהלא מפורש התנה הרמב"ם והניח כלל גדול בזה: שאחרי בדיקת התכלת תהא
 התכלת בצבעה לעולם ביופיה ולא תשתנה! ואם היתה בדיקה יותר טובה בזמנם
 בלתי כל תפונה כי היו בודקין את התכלת בבדיקה זו, ואם אמנם יש לצביע
 התכלת בקמיניא וכיו"ב, ומכש"כ הרמב"ם, וכנ"ל בפ"ד, אבל עכ"פ בעיני לעיכובא:
 שלא ישתנה יופי ומראה התכלת בשום זמן מהזמנים! וא"כ לפי דברי הרב
 המחדש עצמו: שאין צבע התכלת שלו עומד בפני בדיקת הבורית והואדע
 והישמש, הנה ברור הדבר שאין בתכלתו ממש כלל!! ומכש"כ שאין לסמוך כלל
 על בדיקתו, ואין מקום ויסוד לדבריו נגד דברי הגאון בעל תפ"י וכנ"ל, ובפרט
 אחרי שכתב הרמב"ם בפ"י המשנה: שאין אנו בקיאין בעיקר עשיית התכלת,
 וגם הבדיקה בכלל! —

ובעיקר הדבר כמה שכתב: כי מפני זריחת השמש א"א שלא ישתנה
 צבע התכלת וכנ"ל, נסתרו דבריו ממקרא מפורש בתורה במדבר (ד', ו') שצ"ה
 תיירה בנסוע המחנה: „ופרשו בנר כליל תכלת מלמעלה — על ארון
 העדות, ויעו"ש ברמב"ן. הנה נראה מזה שלא היה צבע התכלת עובר ע"י השמש,
 והיה תמיד ביופיו, שהלא הקפידה תורה בזה וכתבה: „כליל תכלת". ולפי דברי
 המחבר המחדש עצמו (במאמר א' צד ח'): יצא להם לחז"ל דתכלת שצ"ה
 תורה צריכה שתהא עומדת ביופיה ולא תשתנה, מהא דכתיב „כליל תכלת",
 וכינכחה מראיתו לא הוי כליל תכלת עכ"ל ויעו"ש באירך. — ועוד כתב שם —
 מאמר א' צד ז' — דאם הוכחה מראית צבען — בתכלת במשכן, ובבגדי
 כהונה — היה להו כמטושטשין ופסילין עכ"ל ויעו"ש, וא"כ אם היה עיבר

מראיתו ע"י השמש לא ציתה התורה למצוה לפרוש על הארון מלמעלה בגד כליל תכלת בעת שנשאו את הארון בדרך, וע"כ דצבע התכלת אינו עובר כלל ע"י השמש.

ומבואר מכ"ז, שכיון שגם כיופי וקיום התכלת לא עלתה לו ע"י בדיקתה ומה גם אחרי שעובר צבע התכלת שלו גם ע"י השמש, והבורית, והזאדע, ובפרט שבאמת אין אני בקי אין בזה"ז בבדיקת התכלת, ובכל הסמנים ואוסני הבדיקה שטבואר בתלמוד וכרמב"ם וכנ"ל, הנה נראה ברור שאין התכלת שלו — תכלת של מצוה כלל! וזה ברור מאד.

ו. אם התכלת עובר ע"י צפון.

הנה גם בזה יראה כל נכון דבר אוסני המצאותיו בכחא דהיתרא, בכדי לבוא למטרתו, אחרי אשר הודה המחבר המחדש בעצמו — מאמר ב' צד 60 — כי עתה שכבר נשכח מאתנו החלזון, רק שאנו באים להחזיר עטרה ליושנה ולברר ע"פ הסימנים שהחלזון שמצאנו הוא אותו החלזון שדברו עליו חז"ל, וראי כל מה דמצינו יותר לברורי מפי עדיף, וע"י הבדיקה וראי נצא מכל שום ספק, ובפרט דבאמת הבדיקה היא לעכובא עכ"ס עכ"ל. אבל כשבדק המחבר המחדש את התכלת שלו בנסיון ומצא כי הצבע שלו עובר ע"י כבוס בבורית ובזאדע וכדומה, מה עשה? חפש ומצא ע"י בקיאותו בספרי מחקרי הלשון: כי "צפון" הוא הבורית הטוב (וויסע). ויטהר להחליט — מאמר ב' צד ל"א ול"ב — : שהתכלת עובר ע"י צפון! ועפ"י שני עדים הקים דבר. אבל כמה מן העקשות והערמה צפונה בהחלטתו זאת? הבה ונראה מה יהיו חלוטותיו והחלטותיו?

ההוכחה הראשונה שלו דצבע התכלת עובר ע"י צפון, מהתוס' בזבחים (צ"ה, א') בד"ה והא בעי ויעו"ש, ואף שהמהרש"ל כתב מפורש ב"ש"ש ב"ק (צ"ג, ב') עפ"י דעת התלמוד שם: דקלא אילן לא עבר לעולם ע"י צפון, וקו"ח בתכלת עכ"ל ויעו"ש, כתב עליו הרב המחדש הנ"ל: דאישתמיטתיה להרש"ל דברי רתוס' בזבחים הנ"ל, דודאי לא הוה פליג עליהו בפשיטת כלא שום ראיה עכ"ל!!! ולבלי להאריך הרבה בזה, הנני להראות בפשיטות ראיות רבות ונאמנות להיש"ש כנגד משמעות לשון התוס' הנ"ל בזבחים, ולא אישתמיט כלל להיש"ש דברי התי"ס הנ"ל, רק שהמחבר המחדש לא רצה להבין הענין באמת בזבחים דנ"ל, או שעקש הישרה במכוון בכדי להוכיח כדבריו מההשקפה הישמחית בלשון רתוס' הנ"ל, וכאשר אכרר בזה בס"ד:

א) הלא רשיי ז"ל פירש שם בזבחים בד"ה והא בעי: דאמתניתין קסריך עכ"ל, ולפי"ז אין מקום כלל לדברי התוס' שם (והמחבר המחדש כדרכו לא זכר כלל על לשונו מפירש"י שם, בעבור שזה נגד מטרתו!). ואם אמנם כי התוס' הקשו שם אפירש"י: דלעיל הו"ל לאקשו"י? אבל באמת לק"מ, דהא במשנה שם בזבחים (צ"ד, ב') תנן ג' דברים שהדין שוה בהם: בגד שנתו עליו דם חטאת — ונשטא הו"ל לקלעים קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש, דם חטאת — ונשטא חוץ לקלעים קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש, כלי חרס כו' שוברים וכו',

כלי נחושת כו' פוחתו וכו'. — ועל כל הנך ג' דברים הקשו שם בגמ' בחדא-
 צוונא: בגד אמר רחמנא וכיון שקורעו הא לאו בגד הוא? כלי אמר רחמנא, והני
 לאו כלי נינהו? ומתרץ להו שם. ואח"כ חזר הגמ' לרישא דמתניתין לענין בנה
 דהנדה ביומא (ע"ב, א') אמר רחבא אמר ר"י: המקרע בגדי כהונה לוקה,
 שנאמר לא יקרעו. אמנם דעת הרמב"ם הוא לחלק בזה בין המעיל לשאר כל
 בגדי כהונה, דעל המעיל הוא לוקה בכל אופן אפי' אם קורעו שלא בדרך
 השחתה, אבל על שאר בגדי כהונה אינו לוקה רק בקורעם דרך השחתה. וכמו
 שנראה מסורש כן מדבריו (כפ"ט מהלכות כלי המקדש, ה"ג), וכמש"כ המשל"ם
 שם בשם בעל קרבן חגיגה" יעו"ש. ועוד מוכרח שכן הוא, דהא "לא יקרעו" גבי
 מעיל הוא דכתיב, וגם מדישינה הרמב"ם מלשון הגמ' ביומא, ולא כתב סתם:
 בגדי כהונה. ולפי"ז הך משנה הנ"ל בזבחים גבי בגד שיצא חוץ לקלעים
 ונמטא, שקורעו כו', ע"כ מיירי בבגדי הדיוט, וגם בכל בגדי כהונה, (דהא כיון
 שאין קריעה זו דרך השחתה, שפיר יכול לקורעם) מלבד המעיל שלא יתכן
 לקורעו בשום אופן. ועתה תשוב השאלה: מה לעשות במעיל שניתז עליו דם
 חטאת ויצא חוץ לקלעים ונמטא? ועז' אמר ר"ל: מכניסו בפחות מנע"ג ומכבסו.
 וא"כ נתבאר שפיר המשך סדור לשון הגמ' שם מכל צד לפי פירשיי שם, ושאלת
 התוס' לק"מ. [ומבואר עוד הוכחה ברורה ונאמנה מסוגיית התלמוד שם בזבחים,
 לדעת הרמב"ם, במש"כ לחלק בדין הקריעה, בין המעיל לשאר בגדי כהונה וכנ"ל,
 ולכך כתב הרמב"ם (בפ"ח מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ב), רק גבי מעיל, כדברי
 ר"ל בזבחים שם, וכמש"כ במשל"ם שם. ומכ"ז יראה 'כל נכון דבר איך שנה
 המחבר המחדש — במאמר ב', צד 42 — שכתב: דר"ל שם בזבחים נקט
 מעיל שנמטא, משום "דלא יקרעו" גבי מעיל כתיב, אבל באמת כולל כל בגדי
 כהן גדול עכ"ל, ונעלם מאתו כל הנ"ל ואכמ"ל]. (ב) מלבד זה, הגה דברי התוס'
 שם קשים להולטם ונפלאים דם עד מאד, וכאשר נחזה בזה. דמש"כ התוס':
 ונראה דלר"ל דוקא פריך, דאיירי בבגדי כהונה בהדיא, אבל מתניתין איכא
 לאוקמא בבגדי הדיוט, (באמת כבר כתבתי למעלה, דמתניתין איירי בין בבגדי
 הדיוט ובין בבגדי כהונה בכל שאר הבגדים מלבד המעיל וכנ"ל!) שיכול להעביר
 ולכבס ע"י צפון עכ"ל. ודבריהם תמוהים, דהלא שאלת התלמוד שם היא: והא
 בעי שבעת סמנין, דאמר ר"ג כו' דם חטאת כו' צריכין ז' סממנים. וא"כ
 מוכרח דעכ"פ לכתחילה בעינן בדם חטאת רק ז' סממנים. וכ"כ הרמב"ם (בפ"ח
 מהלכות מעה"ק). ואיך כתבו התוס': שיכול להעביר ולכבס ע"י צפון, ומשמע מזה
 דגם לכתחילה שפיר דמי, ואיפה מצינו כן? וגם לפי סוגיית התלמוד שם
 בזבחים לא יתכן לפרש כך! ואם אמנם דעת התוס' מצינו בנדה (נ"ה ב') בדיה
 בודקות, דה"ה כבוס גמור וטוב מועיל בלא סממנים גבי כתם ויעו"ש, וכ"כ התו"ט
 מפורש עפ"י בנדה (פ"ט, מ"ו), במתניתין דשבעה סמנין מעבירין על הכתם:
 דה"ה כבוס טוב מהני להעביר הכתם, ולא איצטריך ז' סממנים ויעו"ש. (ואל זה
 גתכיון בעל "קול הרמ"ז" שם בזבחים בפ' דם חטאת ויעו"ש). אך גם דברי התוס'
 הנ"ל בנדה נפלאו מאד, דמלבד שאין דבריהם מוכרחים כלל, ולא מוכה בישיב
 מקום כדבריהם, וגם אין להם חבר בדבר הזה בדברי הפוסקים הראשינים, והרמב"ם

ז"ל כתב מפורש (כפ"ט מה' א"ה, ובס"ד מהלכות משכב ומושב): דרך אופן זה מהני, כשמעבירין ז' סממנים על הכתם לא זולת ויעו"ש. [ומש"כ בספר "קול הרמ"ז שם, שגם הרמב"ם עומד בשיטת התוס' הניל יעו"ש, בצחכית לא דק בזה, כי הלא בהלכות א"ב, ובהלכות מו"ט שם, לא זכר כזה דבר לענין כתם, והרי התוס' כתבו כן רק גבי כתם, ואם אמנם זכר הרמב"ם (בס"ח מהלכות טעוה"ק) גבי דם חטאת שמעון כבוס במים יפה יפה, הוא רק מפני שהמצוה כך היא, וכמשיכ הרמב"ם ברפ"ח שם, משום דכתיב בתורה תכבס ויעו"ש, ועיד שהרי כתב הרמב"ם שם מפורש (בהלכה י"ד): וכל ז' הסממנים שמעבירין על הכתם מעבירין על דם חטאת יעו"ש, הרי מפורש שהכבוס יפה יפה במים לא סגי בלא ז' סממנים, וז"כ ופשוט ואכמ"ל]. אך גם מלבד זה יפלא, דלפ"ז מה מקום לקושיית הגמ' שם בזבחים גם לר"ל מהא דתניא: שאין מכניסין מ"ר למקדש? דהלא לדעת התוס' הא גם בלא ז' סממנים, ורק בכבים גמיר וטוב במים מהני, והא זה יכול לעשות גם בלא צפון?! — ג) ומש"כ עוד התוס' שם "ז"ל: אבל מעיל דכיג אינו יכול לכבסו ע"י צפון משום דאמרינן במס' נדה (ס"ב, א'): דצפון אפי' צבע נמי מעביר עכ"ל. ולמדו מזה: דאפי' צבע התכלת נמי מעביר; הנה מלבד דלפ"ז יהיו דברי התוס' הללו נגד תלמוד ערוך בב"ק (צ"ג, ב') דאיתא שם: דגם קלא אילן לא עבר ע"י צפון, ומש"כ תכלת, כמש"כ המהרש"ל ביש"ש שם, דהא גם לדברי הרב המחדש עצמו — (במאמר ב' צד 62) — מוכרח: דתכלת חזק יותר מקלא אילן ויעו"ש! אולם גם בלא"ה הא מוכרח מטס' נדה שם, דלא קאי התם כלל על צבע התכלת, דהלא כתב הרמב"ם מפורש, (בפ"ט מהלכות איסורי ביאה, הלכה ל"ו), דכ"ז הוא רק בנסתפק שטא הכתם הוא דם או צבע אדום, אז מעבירין עליו הני ז' סממנים ויעו"ש וע"ז הוא דאמרינן התם: דצפון אפי' צבע נמי מעביר, אבל לא מוכח מהם כלל על צבע תכלת!

וביותר יפלא בעיני על המחבר המחדש הלזה שכתב בעצמו — מאמר א צד 12 — לפרש הגמ' בנדה הנ"ל, דצפון אפי' צבע נמי מעביר, היינו בצבע אדום ויעו"ש! וא"כ ליכא הוכחה כלל מהתוס' הניל בזבחים, לדבריו הניל במאמר ב', וסתר דברי עצמו!! —

ד) וביותר יפלא על המחבר המחדש שהוכיח מדברי התוס' כנ"ל, דהא הלא גם התוס' שם בזבחים הניחו בקושיא לפי דרכם וז"ל: מיהו אמילתא דרבה בר אביה גיפא דאמר: דם חטאת ומראות נגעים צריכין ז' סממנים, הוה מצי נמי לאקשויי: הא אין מכניסין מ"ר למקדש? עכ"ל. וכיון שגם לפי דרך התוס' קישה, מדוע מצא חן בעיני המחבר המחדש פ"ה התוס' יותר מפירש"י? אבל האמת היא דבינת התוס' לפתור בזה פירושים הקדוים, דהם הבינו באמת לפי דרכם במס' נדה, דאין צורך והכרח כלל לז' סממנים, רק דגם בכבים טוב אחר סגי, ואולם מלישון רבה בר אבוח דאמר: דצריכין ז' סממנים, משמע דנצרך רק ז' סממנים, ולפ"ז יקשה גם עליו מהא: דמ"ר אין מכניסין למקדש? וכמו שהקשו שם בגמ' אליבא דר"ל. וזה כוונת התוס' בזבחים שם, דבאמת יתכן לפרש גם בדברי רבה בר אבוח, דה"ה בכבוס אחר טוב סגי, וא"כ לק"מ עליו מהך דמ"ר שאין מכניסין למקדש, והגמ' פריך שם לר"ל רק לפי דמ"ר מעיקרא, דדוקא ז' סממנים קאמר.

וא"כ לפי"ז לא נצטרך לדחוק כלל כמישיב התוס' מעיקרא, ואין מקום כלל להוכיח מהתוס' הנ"ל: דתכלת עוברת ע"י צפון! —

(ה) ועוד דהא בין לפירש"י ובין לרתום' בזבחים שם, לא מתוקמא הסוגיא שם רק לר"ל דאמר שם: רוק תפל צריך שיהא עם כל אחד ואחד, ולכך מוקמין אליביה: דמיבלע להו ברוק תפל. אבל להרמב"ם שכתב מסורש (כפי"ח מה' מעהיק, הי"י): דמעביר רק שש ה סממנים על דם חטאת, חוץ ממ"ר שאין מכניסין למקדש, והשמיט לגמרי בחבורו הא דר"ל דאמר רוק תפל צריך שיהא וכו' וכנ"ל, משום דספק דלא כוותיה, וכמישיב הלח"ט שם ויעו"ש, וע"כ דמפרש להא דאמר דבה בר אבוח: דדם חטאת צריך ז' סממנים, היינו בלא מיר, וז' סממנים לאו דוקא, וכמישיב בעל "קרן אורה" שם ויעו"ש, וא"כ לפי האמת לק"מ קושיית דגמ' שם בזבחים, מהא: דאין מכניסין מיר למקדש וכנ"ל? ואין מקום כלל לדברי רתום' בזבחים שם, ועכ"פ לא מוכח מהתם כלל דתכלת עוברת ע"י צפון. ודברי "מהרש"ל ביש"ש נכונים! גם אין מקום כלל להשגת המחבר החדש — במאמר ב' צד 14 — על בעל יתפארת ישראל, מהתוס' בזבחים דנ"ל, וכתב גם עליו: דאישתמישתיה דברי רתום' הנ"ל ויעו"ש, ובאמת לא אישתמיטו דברי רתום' הנ"ל בזבחים, מהגאון התפ"י, רק שהבין אמתת הדברים כמישיב"ל. כן יפלו כזה דברי הרב המחבר — במאמר ב' צד 42 — מש"כ שם לסלפל ולהוכיח ע"פ דברי התוס' הנ"ל שם בזבחים לפי דרכו ויעו"ש ואכמ"ל. —

ע"פ הנהגתה נשוב ונראה הוכחתו השניה להחלטתו: שהתכלת עובר ע"י צפון. ע"ד אילן אחד גדול מצא הרב המחבר לתלות בו — שם במאמר ב', צד ל"א — כתב וז"ל: ובאמת הדבר מבואר להדיא דתכלת עובר ע"י כביסה בצפון, כפי"י רגמ"ה הנדפס מחדש בש"ס ווילנא [במנחות, כצ"ל] (מ"א, ב'): רב יהודא מסר גלימא עם תכלת לקצרא ומפייסו שיזהר שלא יקלקל מראה התכלת, רב חנינא עביר ליה סיסא, היה כורך התכלת בחושין אחרים שלא ישנה מראהו בכביסה, רבינא חייט להו מיחט, תפרו במליתו, מבואר מזה שהתכלת עובר ע"י צפון עכ"ל. ועפ"י החליט וכתב (כסף מאמר ב', צד 175) וז"ל: וצריך להיות נזהר בשעת כיבוס המלית שלא יכנס בבורית הנקרא זיף, וכן לא יכנסו במלח הסאדע וכדומה, כי כל אלה מעבירין ומקלקלין צבע התכלת, אלא יכנסו בחומץ או במלח, או להסיר הציצית בשעת כביסה, או לעשות כהא דמנחות (מ"א, ב') רב חנינא עביר ליה סיסא, רבינא חייט להו מיחט עכ"ל!!

נשתוממתי על המראה בראותי דבריו אלה ונפלאתי: (א) איפה מצא בדברי הרגמ"ה שם מסורש: שהתכלת עובר ע"י צפון? הלא כתב סתם: שלא יקלקל מראה התכלת, ולא זכר כלל על לשונו באיזה דבר, ובאיזה אופן? ואך המחבר המחדש הוסיף בדבריו מעצמו המלות הללו: ע"י כביסה בצפון! והתחכם עוד להוסיף עפ"י: שגם ע"י הסאדע וכדומה עובר צבע התכלת, ע"פ באורו — במאמר ב' צד ל"ב — !!

(ב) הלא רש"י ז"ל מפרש שם בפשיטות הטעם ברב יהודא שמסר לקצרא ולא חייש דילמא מינתקא תכלת ורמי בה קלא אילן עכ"ל. וכן פירש"י גם בדבר חנינא ויעו"ש. ולפי"ז לא מוכח כלל מהתם שהתכלת עובר, ואיך לא זכר המחבר

על לשונו את פירש"י כלל ? אבל עשה כן בעבור שלפי פירושו לא מוכח מהתם מאומה : שהתכלת עובר ע"י כביסה, וא"כ אין כל הכרח לדברי המחדש; דמנ"ל שהאמת והעיקר לדינא הוא כפי רגמ"ה, ולא כפירש"י ? ! —

ג) הלא שפיר יתכן לפרש עוד : שרב יהודא מסר לקצרא, ולא חייש לבזיון הציצית, ורב חנינא ורבינא חיישי להא, שלא יהיו מצות בזויות עליו, וכמש"כ הב"י בפ"י המור, והרמ"א באו"ח (סי' כ"א, סעי' ג') ויעי"ש, וכפי הנראה רמז לזה בעל "עין משפט" שם. —

ד) מלבד כיון נעלם מהמחבר המחדש : שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והאחרונים לא הביאו כלל להלכה את הגמ' הנ"ל מהא דרב יהודא ור"ח ורבינא, וא"כ אף אם הפ"י הוא כרגמ"ה, הלא לא קיי"ל כוותיהו, משום דאליבא דאמת אין התכלת עובר כלל גם ע"י צפון, ואיכ ליכא חשש כלל ! —

ה) איך לא התבונן הרב המחדש בדברי הגמ' שם במנחות מה שיפלא בהשקפה ראשונה : דאיזה שייכות יש להא דרב יהודא ור"ח ורבינא להך פלוגתא דרב ושמואל דלעיל שם : אי מתירין ציצית מכגד לבגד, אי לא ? והאמת הוא דשפיר מישך שייכי דברי האמוראים הנ"ל להפלוגתא הקודמת הנ"ל, וה"פ : דרב יהודא — אף שהיה תלמידו של רב שאמר אין מתירין ציצית מכגד לבגד — אפ"ה מסר לירא לתכלת שלו עם הטלית לקצרא ולא חייש שמא יתיר הקצרא את הציצית מכגד לבגד ור"ח ורבינא חיישי לזה, ולכך עשו תקנה לציצית שלהם, שלא יתירם מכגד לבגד וכנ"ל. ולכך לא הובא כ"ז להלכה, בעבור שקיי"ל כשמואל : דבאמת מתירין ציצית מכגד לבגד, וא"כ אין כאן שום חשש כלל בגד"ז. ומצאתי להגאון בעל "קרבן אורה" שפירש שם עד"ז ויעי"ש ואכמ"ל. עכ"פ מבואר מכ"ז : שאין שום הוכחה ורמז קל מדברי הגמ' במנחות שם, שהתכלת עובר ע"י כבוס, וא"כ אין כל יסוד להחלטתו. ועתה אחרי שהורה הרב המחבר המחדש בהודאת עצמו : כי התכלת שלו עובר ע"י זייפ"ע וסאד"ע וכדומה, א"כ ברור הדבר שאין ממש בתכלת שלו !!

הנה נתבאר ממש"כ בגד"ז : כי התכלת מאיי אלישה שהביא לנו המחבר המחדש אינה דומה להתכלת שצוותה לנו התורה ע"פ הקבלה, לא במראה התכלת, ולא ביופי וקיום הצבע, שאך ע"פ הסימנים הללו נדע אם התכלת אמיתית או מזוייפת! —

ז) אם יש מצוה וחיוב בתכלת שלו ממעם ספר"א לחומרא ?

מה מאוד יש להסליא על הרב המחבר המחדש במעשה התכלת שלו, כפי אשר בארתי בפרקים הקודמים, דהלא באמת בלבו ראה ונוכח, כי מעשה התכלת ממנו והלאה, וכי קשה מאד להוציא משפט צדק בענין כזה, אחרי אשר בכל סנות שפנה מצא אך התנגדות לפעולתו ! כי הלא התלמוד אומר מפורש : שהחלוץ הוא מצוי רק בא"י כחלקו של זבולן, ולהזהר : מצוין מקומו בים כנרת, ולהרמב"ם : מקומו בים המלח ; והמחבר המחדש מכשירו גם מאיי אלישה ! ועפ"י הלא הוא מוכרח לדחות ולהתנגד לדעת התלמוד והזהר והרמב"ם, ועכ"פ להוציאם ממשומם כאוסן המחייב כמולם ! ! ובענין מלאכת התכלת, הנה כנודע

ראוי להיות בצבע בלאָה, ועלתה לו מלאכתו במראה שחור! כן גם בדיקת התכלת לא עלתה לו, כי ביופי וקיום צבע התכלת הראוי לפי קבלת חז"ל, הנה ע"פ הנסיון שלו, כהודאת עצמו, תחלוף כליל מראה התכלת שלו ע"י בדיקת הבורית והסאדע, וגם לנגד השמש! ובאמת אין אנו בקיאים בסממנים הנצרכים לצבע התכלת, וגם לא בענין הבדיקה, וכמש"כ הרמב"ם והתפ"י, אבל המחבר המחדש טרח וברר כי מראה התכלת ראוי להיות שחור, וכי הוא בקי בבדיקות וכסממנים יותר מהרמב"ם והתפ"י! אבל כפי הנראה מסוף דבריו, הנה הרגיש המחבר המחדש בכ"ז ופחד למסחרו פן יכולע לו ע"ז — ואף שהרבה להתאמץ בכל כחותיו ובלהטיו להכשיר גם את התכלת מאיי אלישה ולעשותה לתכלת דאורייתא — לזאת בא עלינו בעקפין (כמאמר ב.), ולהוציא מלב המסתפקים פסק להחמיר מדעת עצמו מטעם ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה! וטוען שם (צד מ"ז): "שאפילו מי שלבו נוקפו ויש לו ספק בדבר, מ"מ החיוב עליו להטיל התכלת — מאיי אלישה — בהציצית, דאפילו אינו תכלת באמת, ושם לא קרינו להחלזון האמיתי שדברו עליו חז"ל, אינו מססיד כלום, ואם הוא תכלת "מקיים בזה מצות תכלת מדאורייתא, ובאמת משום ספק מחויב הוא להטיל "התכלת הלוה, דספיקא דאורייתא לחומרא, ואין בדבר שום צד איסור" עכ"ל. ויעוין עוד מש"כ (שם, צד 60, וצד פ"ו ב.), אבל באמת שנה המחדש גם בהחלטתו זאת, וגם בעיקר חרושו מעה והטעה את הרכים וכדרכו במאמריו להתעקש ולהוציא משפט כרצונו וחפצו כדי להעמיד דבריו ודעתו לטובת עצמו!! וכאשר יתברר בזה בקצרה בס"ד:

(א) דהלא זה היה חומרא דאתי לידי קולא, דע"ז תצא תקלה להתיר תכלת כנגד פשתן מטעם דחיית עשה דציצית לל"ת דכלאים! וכיו"ב כתב בשו"ת "בשמים ראש" (סי' ק"י): שאין לעשות ציצית צבועים משום שלא יבוא לצבוע בצבע תכלת, ואתי למשרי כלאים ויעו"ש, ומש"כ המחבר המחדש (כמאמר ב., צד מ"ז): דכבר הלכה פסוקה היא, שאין מטילין תכלת במלית פשתן משום גזירה, וא"א להטיל תכלת אלא במלית צמר עכ"ל. לא דק בזה, דהא המור בהלכות ציצית (סי' י"א) כתב: מצות ציצית בזמן שהיה תכלת מצותן וכו', ועתה שאין לנו תכלת אין לעשותה מכלאים אלא צמר לצמר ופשתים לפשתים. ויעו"ש בב"י ובדרישה, ויעוין עיד בב"י (סי' ט') בארוח בר"ה ומשיב רבינו וציצית של צמר כו', מאחר שבזה"ז ליכא תכלת וכו', ועפ"ז כתב מרן הב"י בשו"ע ארו"ח (סי' ט', סעי' ב'): חוץ משל פשתים לצמר או של צמר לפשתים בזמן הזה דליכא תכלת, מפני שהם כלאים ויעו"ש, ומוכח מזה: דבזמן שיהי' תכלת ידחה מצות תכלת לכלאים, כלתי כל תפונה, ומש"כ המחבר המחדש (שם צד ל"ו ב'): דסדין בציצית כבר נאסר משום גזירה, כמבואר במנחות (ט', א') ויעו"ש עכ"ל. הנה בסלוגתא דב"ש ובי' במנחות (ט', א') בסדין דוקא מיירי משום דדרך לכסות בו צלילה, כיה באמת בפשיטות, וכמש"כ הרמב"ם במס' עדיות (פ"ד, מ"א), ויעוין מש"כ בספר "קרבן אורה" בחידושי למנחות (ט', א'), ואם כי מהרמב"ם (פ"ג מהלכות ציצית, היז) לא משמע כן, אמנם באמת גם להרמב"ם מוכרח דלא כדברי המחבר המחדש ודעתו בזה, דהלא כבר נודע שיטת

הרמב"ם בכ"מ, דספיקא דאורייתא לקולא מה"ת, ורק דרבנן החמירו בספד"א, וכמשי"כ (בסוף הלכות כלאים, ובפ"ט מהלכות טומאת מת), וא"כ הלא כאן הוא ס"ס, ספק אין דג. הדיו חלזון כלל, ואת"ל שהוא חלזון, שטא אותן הסממנין שמערב בדמו אינן כאותן הסממנין שהצריכו חז"ל לפי קבלתם, [וכאשר הורה גם המחבר המחדש עצמו (כמאמר ב', צד 174) : שעכ"פ צריך שיהי' רק מאלו הסממנים שהיו בימים שהיה התכלת נוהג עכ"ל!], ועיי' מתקלקל הצבע אצלו, או שטא אינו יודע המחדש איך לעשות הבדיקה שהצריכו חז"ל לעכובא, שהרי לפי דעת הגאון בעל תפ"י אין אנו בקיין עכשיו בבדיקה זו, ובפרט שלשיטת הרמב"ם אין אנו בקיין עתה בכל עיקר מלאכת התכלת, וכמבואר למעלה, ובכה"ג הלא אזלינן לקולא גם בספיקא דאורייתא להרמב"ם, ויעוין מש"כ הגאון מהרי"א בכרו"פ בקונטרס "בית הספק", ויעוין עוד מש"כ הפרי"ח ביו"ד (סוף סי' ק"י, אות ט"ד) : דהאידנא אפילו חכם גדול ובקי בבדיקה לא מצי למסמך אבדיקה דילך, ספק נשבר מחיים, וכן ספק וחשש נקיבת הריאה, וכיוצא, ספיקא מיקרו וסמכינן שפיר להתירן משום ס"ס עכ"ל, ויעוין עוד בשעה"מ בכללי ספיקא דרבנן (כלל ג) שהעלה : דדסכמת כל הפוסקים, דס"ס בדאורייתא אף דאפשר לברורי אזלינן לקולא ויעו"ש, (ולפמש"כ בזה, נסתרים גם דברי המחבר המחדש (שם צד ל"ו ב'), שכתב לענין הבדיקה : דבלהחמיר שפיר עכ"ל למיכרך ויעו"ש ! ואין מקום ויסוד לדבריו לפמשכ"ל, ואכמ"ל) —, ומש"כ עוד המחבר המחדש שם : שהנמנע מלרש"ל התכלת בציציותיו הוי ליה מבטל המ"ע של תכלת בידים בלא אונס עכ"ל, שגה גם בזה, דלפמשכ"ל, נדפוך הוא, אם לא יעשה לו תכלת בציציותיו, יעקור העשה דתכלת בשוא"ת, אבל להיסוך אם יעשה לו תכלת מי שי הי' בבגד פישתים, הלא יעקיר הל"ת דכלאים בקום ועשה ! —

(ב) לא יתכנו דברי המחבר המחדש, משום הא דאמר רבא בכ"מ (ס"א, ב') : דלכך כתיב יצ"מ בציצית, אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים כו', אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולד קלא אילן (צבע הדומה לתכלת) בבגדו, ואומר תכלת הוא ; והנה ברור הדבר שצבע דתכלת ישל המחבר הלזה לא עדיפי מקלא אילן, ואולי עוד גרוע הרכה מקלא אילן, דהלא קלא אילן דומה למראה תכלת, יתכלת שלו אין לה דמיון כלל למראה התכלת האמיתית, וכמבואר למעלה, ככל הפרטים, והעיקר הוא משום דאין צביעת התכלת שלו מתקיימת, דומה לקלא אילן, וכמשי"כ המחבר המחדש עצמו (מאמר ב', צד ל"ו) וז"ל : דגם תכלת הבאה מדם חלזון, כשלא נעשית יפה, אינה צביעה המתקיימת ותפרד חזותא כמו קלא אילן עכ"ל, ומכש"כ כשנצבע התכלת בדם דג הדיו שאיננו חלזון כלל, ומה גם עיי' מי שאינו בקי באופני הצביעה, משום שא"א לצבוע תכלת היום, וכמשי"כ הרמב"ם וכנ"ל, ע"כ הוה דין תכלת שלו כמו קלא אילן, וא"כ לדעת הרא"ש שם בכ"מ : דרבא קיירי כשבא למוכרו לאחרים לשם תכלת, כבר כתבו המפרשים שם : דעושה בזה שתי רעות, אחת : שטרמה את הכריות וגזל את הרבים שמוכר להם קלא איכן שהוא כוול שדמיו טועמים, בשל תכלת שדמיו יקרים בתכלית היוקר, ועוד שנית שהוא מבטל רבים ממצות ציצית, ויעו"ש ברש"ל ומהרי"ם ומהרי"ש ופולפולא חריפתא, ולפי"ז קשה על המחבר המחדש מצד אחר :

מי התיר לו למכור התכלת שלו מטעם ספדא"ו לחומרא; כיון דיש בזה איסור גזל דרביה, דרא כל הקונה אצלו בחזקת שהן תכלת ודאי הוא קונה, וגם במה ירכה במחירה כמו בעד תכלת ודאי, וכמש"כ בעצמו במקומות הנ"ל: שאצלו הוא ודאי תכלת ויעו"ש. וא"כ הלא מטעם זה עצמו יש לומר להיפוך, דאינו רשאי למכור התכלת שלו לאחרים, משום ספק גזל דרביה, וספדא"ו לחומרא! [וכבר אמרו חז"ל בב"ב (ס"ח, ב'): קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה ויעו"ש]. ומה גם דלדעת התוס' שם בב"מ: גם באינו מוכר לאחרים קלא אילן, רק בתולה בבגד של עצמו, אישטעינן קרא דאמור, ויעו"ש במפרשים. וא"כ לא יועיל הרב הנ"ל בתכלת שלו דאף לעצמו, או אף אם לא ימכור לאחרים רק יחלק למקורביו במתנה, גם אסור, כיון דאין זה ודאי תכלת הנצבע מדמו של חלזון כפי הקבלה! ובפרט שלפי הנודע הוא מוכר לאחרים את התכלת שלו בדרך מסחור ע"י עצמו וע"י משולחים שלו!! —

ג) אך מלבד כ"ה, הנה באמת אין זה נחשב ספק כלל, דהלא נודע מכללי הספיקות: דכל שהספק הוא מחמת חסרון ידיעה אינו נכנס בגדר ספק כלל, רק דעת שומים הוא, וכמש"כ הש"ך ביו"ד (סי' צ"ח, ס"ק ט'), ובכללי ס"ס (סיף סי' ק"י, אות ל"ד): דספק בחסרון חכמה אינו ספק כלל, ובה קי"ל: דכשהספק חסרון ידיעה הוא לכל העולם, אזלינן לקולא, וכמש"כ בעל מנחת יעקב (כס"א, א'). ובאמת ספק זה בנידון דידן הוא לכל העולם, וגם להמחבר המחדש עצמו, דהלא גם לפי הודאת עצמו: אין בתכלת שלו מראה התכלת, וגם אין צבעו מתקיים ביופיו תמיד וכנ"ל, א"כ מעתה לא יתכן עוד בשום אופן להחמיר בזה משום ספדא"ו, כיון דבוראי אינו תכלת כלל, ודבריו בטלים ונסתרים גם מצד זה! ובה כתורין שאלת אחד מהחברים שהביא המחבר המחדש (מאמר ב', צד ס"ח): דלמה פטרו עצמן כל הדורות שלפנינו מן התכלת לחסרון מציאותה, הרי כיון שא"א להשיג החלזון, יהי חובה לקחת חושי צמר צבוע תכלת מדבר אחר במקום חלזון, כי היכי שלא תשתכח תורת תכלת, וכמו שמצינו באתרוג, עבשעת הרחק שא"א בכשר מקיימים בפסול, כי היכי שלא תשתכח תורת אתרוג, כמש"כ התוס' והרא"ש בסוכה (ל"א, א') ויעו"ש עכ"ל. [ובאמת לפלא על הרב המחדש מדוע לא העיר שכבר קדמו בכ"ז בשו"ת, בשמים ראש"י (סי' רמ"ד) ויעו"ש, והמחבר המחדש עצמו מביא את התשובה ההיא לענין אחר (שם מאמר ב', צד 26) ויעו"ש ?]. אבל לפמשכ"ל לק"מ, ובצדק פטרו עצמן הדורות שלפנינו מהתכלת שלא מן החלזון, אחרי שא"א ולא יתכן כלל בעבור המעשים שכתבתי בפרק זה למעלה! ואין לזה ענין כלל לאתרוג, וז"ב ואכמ"ל. בסוף דברי בד אמנע מלהעיר ולהראות לדוגמא סגנון ואופן בקיאותו של המחבר המחדש בתלמוד ובזוהר.

א) במאמר "שמוני טמוני חול" (דף י"ב, ב') כתב: וכמו שאמר רבינו הקדוש במס' מגילה (דף כ"ח): הבאים אחריו בהמה ירעו עכ"ל. הנה לא רבינו הקדוש אמר זה, רק רננה"ק לרבינו הקדוש! ויעו"ש. —

ב) במאמר "סתיל תכלת" (צד 38) כתב בכאור הירושלמי ברכות (ס"א, היה) ומה טעם דרבנן, וראיתם אותה, מן הסמוך לו, כדאיתא במנחות (מ"ר, ב')

וראיתם אותו וזכרתם, ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו ק"ש. וענין שנקרא ק"ש מצוה התלויה בה, הוא כדאיתא בצוואת ר"ה ג': דכל הקורא ק"ש בלא ציצית כאלו מעיד עדות שקר בעצמו עכ"ל. הנה הרחיק עדותו כי באמת כן איתא להדיא „בזהר" (פ' שלח, ברע"ט, דף קע"ה א'); דהקורא ק"ש בלא ציצית כח' יעו"ש, והובא במג"א (סוף הלכות ציצית, סי' כ"ד, סי' ג') ויעו"ש במחצית השקל, אמנם יבסחד יצחק" (אות צ' ערך ציצית ותפילין איזה מהן קודם) כתב בתשובה שם: לכיון שהגמ' בברכות (י"ד, סעי'ב) לא זכר מזה כלום, רק הקורא ק"ש בלא תפילין כו', וגם בתלמוד ירושלמי לא נזכר, אין להכריח ע"ז לנהוג כן ויעו"ש באורך, גם הגאון בעל „הלבוש" (ריש הלכות תפילין) כתב דלכך לא אמרינן בגמ' עדות שקר גם בציצית, כיון דציצית אין בו חובת הגוף, משא"כ בתפילין ויעו"ש. וא"כ כיון שהתלמוד חולק ע"ז, אין מקום לבאורו בירושלמי ובגמ' דמנחות !!

מרדכי ראבינאוויץ.

בקרת נאמנה

על ספר „דור ודורשיו",

יספר לדור הולדות גאוני עמנו, גדוליו וראשי החיים אחנו כלנו היום, כה ימיו, ספריהם, חדושי הורחם בדפוס ובכ"י, מעלה יחוסם ומפעליהם בצרכי האומה בכלל ובפרט. חובר מאתי אליעזר בהרב מו"ר בן ציון ז"ל אשרתי מחבר ס' „אבן ציון" חובב קאוונא (יליד סובאלק), ווילנא הרמ"ט.

אח הספר הזה שיאל זה לא כביר מבית הדפוס ואשר עשה רושם לא טוב במחנה קוראי עברית, אמרתי להביאם לדיר להבהרה, להציג בשער משפטו, אף אם יהיה מוכרח לפגוע בכבוד המחבר, כי במקום שיש חלול כבוד ספרותו העברית אין חולקים כבוד גם למחבר בישראל. —

החכם אליעזר הכהן צווייפעל ז"ל בהקדמהו לספרו „סניגור" יבוא לידי החלטה: כי אמנם נחמנה ומוכרחת היא „הבקרית", אבל צריכה היא לבקר רק את הנאמר ולא את האומה; את האון נקודת הענין המבוקר ולא לגלגל על המחבר חובות צדדיות וכו'. מסנהו ז"ל אליעזר הכהן אמנם קצ ונקי, אבל במה דברים אמורים, בספר אשר מכירים אנחנו, לבהים, כי מהכרו יודע את הבהמה שבה הוא כותב את ספרו ובחפזו להביא צרכה „לאמני הוקנה הצרידה היחידה" יעמוד במקום גדולים בהשגתו כי ראוי האנו לאומה אינאלא, — הנה אז עלינו להביא בכור המבחן רק את הענין המבוקר ולאמנא פעולתו אשר יראה על פני קוראיו, במשפט אמת וצדק, בלי קטעור והוללות, בלי ההנחמה ולהג שפחים, ואין